

sönmez seher-i hasre kadar

20. YÜZYILDA Yazılmış Divanlar

DR. EMRAH GÖKÇE

✕ © f / otukennesriyat

YAYIN NU: 2328
KÜLTÜR SERİSİ: 1215

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-685-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Aysegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Gökhan Çakır

Dizgi-Tertip: Gökhan Çakır

Baskı: Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic Ltd Şti
Kayabaşı Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Nu: 2H, İç Kapı Nu: 19
Başakşehir-İstanbul
Tel: (0212) 613 79 55
Sertifika Nu: 40619

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Emrah Gökçe

Ankara’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara’da tamamladı. Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. “Misli İsmâ’il Hakkı ve Divanı” isimli teziyle yüksek lisansını, “20. Yüzyılda Yazılmış Divanların İncelenmesi” isimli teziyle de doktorasını tamamlayan yazar Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR • 14

ÖN SÖZ • 15

GİRİŞ • 17

1. BÖLÜM

20. YÜZYILDA YAZILMIŞ DİVANLAR • 27

1.1. 20. YÜZYILDA YAZILMIŞ DİVANLAR.....	27
1.1.1. Divan - Ketencizâde Mehmed Rüştü Efendi	27
1.1.2. Divan - Bursalı Murâd Emrî	31
1.1.3. Divan - Edîb Harâbî.....	37
1.1.4. Divan - Fâ'ik / Durak	40
1.1.5. Divançe - Hüseyin Kâmî.....	41
1.1.6. Divan - Mehmet Şükrü	46
1.1.7. Divan - Hâfız Baba	48
1.1.8. Divan - Urfalı Mehmed Şevket	50
1.1.9. Divan - Abdullah Necîb Efendi	53
1.1.10. Divan - Şerîf Ahmed Reşîd Paşa	55
1.1.11. Divan - Yozgatlı Mehmed Sa'îd.....	58
1.1.12. Divan - Hacı Muhiddinzâde Hüseyin Hüsni Efendi	66
1.1.13. Divan - Hasan Rüşdî.....	69
1.1.14. Divan - Niğdeli Es'ad Bey	72
1.1.15. Divan - Ahmed Mecbûr Efendi.....	73
1.1.16. Divançe - Kazancızâde Emîn Edîb.....	81
1.1.17. Divan - Hasan Rızâ	86
1.1.18. Divançe-i Eş'âr - Mehmed Ârif Bey.....	89
1.1.19. Divan - Mustafa Şevkî Efendi	90
1.1.20. Divan - Âsım Kerîmî.....	92
1.1.21. Divançe - Ahmed Hicrî Efendi	93
1.1.22. Divan - Osman Bedreddîn Efendi	96
1.1.23. Farsça-Türkçe Divan - Seyyid Abdülkâdir-i Belhî	101
1.1.24. Divan - Ahmed Süreyyâ Emîn	105
1.1.25. Divan - Kemahlı İbrahim Hakkı.....	110
1.1.26. Divançe - Mehmed Sa'îd Efendi.....	112
1.1.27. Divan - Ali Emîrî	114
1.1.28. Divan - Besnili Sıdkî Efendi.....	118
1.1.29. Divan - Hüseyin Hüsni Efendi.....	120
1.1.30. Divan - Hacı Ali Gâlib Efendi	122
1.1.31. Divan - Mustafa Fethî Efendi	127
1.1.32. Divan-ı Eş'âr - Mehmed Memdûh Paşa	130
1.1.33. Divan - Trabzonlu Muallim İbrahim Cûdî.....	135
1.1.34. Divan - Ahmed Sâfî.....	139
1.1.35. Divan - Üsküdarlı Tal'at.....	143

1.1.36. Divan - Hasîrizâde Mehmed Elif Efendi	145
1.1.37. Divan - Abdûlbâkî	152
1.1.38. Divan - Kanbalakzâde Hazmî	153
1.1.39. Divan - Mustafa Âsım	157
1.1.40. Divan - Zeynel Âbidin (Sıdkî Baba)	158
1.1.41. Divan-ı Türki - Abdûlmâlik Hilmî	164
1.1.42. Divan - Prizrenli Hacı Ömer Lûtfî	168
1.1.43. Divan - Hacı Maksûd Efendi	172
1.1.44. Divan - Mûderriszâde Nâzım Bey	174
1.1.45. Divan - Hüseyn Vassâf	177
1.1.46. Divan - Burhân-ı Belhî	186
1.1.47. Divan - Kolağası Ali Rızâ Efendi	189
1.1.48. Divan - Erbilli Es'ad Efendi	193
1.1.49. Divan - Merzifonlu İbrahim Cûdî	199
1.1.50. Divan - Mehmed Hâlid	203
1.1.51. Divan - Abdurrahim Doğan	207
1.1.52. Divançe - Reşîd Fânî	209
1.1.53. Divan - Abdurrahman Sâmi	212
1.1.54. Divançe - Abdülhamid Niyazi Çıkıntaş	216
1.1.55. Divançe - Kerâmeddîn Efendi	217
1.1.56. Divan - Urfalı Emin Kıratoğlu	222
1.1.57. Divançe - Abdülaziz Hâlis Çıkıntaş	226
1.1.58. Divan - Mehmed Münib	227
1.1.59. Divan - Mehmed Sa'îd	231
1.1.60. Divan - Hacı Hulûsî Baba	232
1.1.61. Divan - Yozgathı Hüsni	235
1.1.62. Divan - Mustafa Hulûsî Efendi	240
1.1.63. Divan - Siverekli İbrahim Re'fet	247
1.1.64. Divançem - Divriğili Ahmet Mikdat Poyraz	252
1.1.65. Divan - Serbestzâde Ahmed Hamdî-i İskilibî	257
1.1.66. Divançe - Müftüzâde Mehmed Sa'îd Efendi	263
1.1.67. Divançe - Abdurrahman Kâmil Yetkin	266
1.1.68. Divançe - Urfalı Abdî	270
1.1.69. Divan - Abdülaziz Mecdî Tolun	272
1.1.70. Divan - Haydârî	276
1.1.71. Divançe - Mustafa Nazmi Ersin	278
1.1.72. Divançe - Elmalılı Hamdi Yazır	282
1.1.73. Divan - Baba Hüsni	287
1.1.74. Divan - Sabrî Kalkandelen	291
1.1.75. Divan - Mehmed Tevfik Balcı	295
1.1.76. Divançe - Molla Ali Tâlibî	298
1.1.77. Divan - Ahmed Remzî Akyürek	303
1.1.78. Divan - Şeyh Râşid Efendi	306
1.1.79. Divan - Rizeli Âtuf	309
1.1.80. Divançe - Nâfi Miskioğlu	312

1.1.81. Divan - Bahâeddîn Sâlih	317
1.1.82. Divan - Baba Kânî	319
1.1.83. Divan - Karazlı Hakkı Bey	322
1.1.84. Divan - Hamâmîzâde İhsân	326
1.1.85. Divançe - Mehmet Sıtkı Akozan	329
1.1.86. Divan - Abdulgani Fahri Bulduk	332
1.1.87. Divan - Hasan Fehmi Tezdoğan	334
1.1.88. Divan - Tâhirü'l-Mevlevî	338
1.1.89. Divan-ı Kenz-i Şumûs - İbrahim Halil Soğukoğlu	346
1.1.90. Divan - Huzûrî	351
1.1.91. Divan - Mehmed Tâhir Nâdi	353
1.1.92. Divan - Kâzım Baba	356
1.1.93. Divançe - Ömer Feyzî	359
1.1.94. Divan - Muhyiddin Râ'if Yengin	360
1.1.95. Divan - Manastırlı Halil Recai Bey	363
1.1.96. Divançe - Harputlu Mustafa Sabrî Efendi	365
1.1.97. Divan - Baba Sâlim	370
1.1.98. Divan - Ali Bâkî Gül Baba	373
1.1.99. Divan - Abdülhamit Sağıroğlu	376
1.1.100. Divan - Ali Rızâ Öge	377
1.1.101. Divan - Ali Sancakoğlu	381
1.1.102. Divançe - Abdülcebbar Ağa	383
1.1.103. Divan - Ağlar Baba	385
1.1.104. Divançe - Mehmet Hazmi Tura	390
1.1.105. Divan - Ali Hâkî Ednâ	393
1.1.106. Divan - Hasan Âlî Yücel	396
1.1.107. Divan - Eşref Dede	399
1.1.108. Divan - Osman Zeki Yücebilgiç	402
1.1.109. Divançe - Talât Gönensay	407
1.1.110. Divan - H. Cumalı Çoğal	410
1.1.111. Divan - Hacı Muharrem Hilmî Efendi	413
1.1.112. Divan - Ahmed Sârim Doğru	415
1.1.113. Divan - Hüsn-i Gülzârî Efendi	417
1.1.114. Divan - Mirza Meryemhan	422
1.1.115. Divan - Kerbelâyî Kara Meşhedî Süleymanoğlu Aliyev	425
1.1.116. Divan - Yûsuf Fâhir Ataer	428
1.1.117. Divançe - Cevat Durceylan	433
1.1.118. Divan - Fikret Memişoğlu	436
1.1.119. Divan - Hüseyin Şemsî Ergüneş	438
1.1.120. Divan - Kaşıkçı Ali Rızâ Efendi	441
1.1.121. Divan - Ahmed Cemil Miroğlu	444
1.1.122. Divançe - Harputlu Bedrî Çarsancaklı	448
1.1.123. Divançe - Abdullah Konbul	450
1.1.124. Divançe - Ârif Nihat Asya	453
1.1.125. Divan - Molla Yâsin	457

1.1.126. Divan - Hoca Hâfız Ahmed Fethî	459
1.1.127. Divan - Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı	462
1.1.128. Divan - Meşhedî Hasan Ağa.....	468
1.1.129. Divan - Hâfız Kâmil Kıdeys	471
1.1.130. Divan - Abdülaziz Şenol	475
1.1.131. Divan - Ali Rızâ Erhan	479
1.1.132. Divan - İhsan Ozanoğlu	482
1.1.133. Divan - Abdülbâkî Gölpinarlı	486
1.1.134. Divan - Osman Hulûsî Efendi	490
1.1.135. Divançe - Burhan Câhid	493
1.1.136. Divan - Hâfız Edhem Mollaömeroğlu	496
1.1.137. Divan - Ârif Hikmet Gököğlu	500
1.1.138. Divan - Turgut Koca	504
1.1.139. Divan - Mehmet Emîn Boyraz	506
1.1.140. Divan - Lütî Filiz	509
1.1.141. Divançe - Cem Dilçin	513
1.1.142. Divan - Abdurrahman Kavillioğlu.....	521
1.1.144. Divan - Hâfız Abdullah Nazırlı	525
1.1.145. Divançe - Osman Kemal Kayra.....	529
1.1.146. Divan - Âtîf	533
1.1.147. Divan - Azmî	534
1.1.148. Divan - Kâmî	536
1.1.149. Divançe - Hüseyin Hâkî Coşkuneren	537
1.1.150. Divan - Hüseyin Sabrî	540
1.1.151. Divan - Rîzî.....	541
1.1.152. Divançe - Vehmî	543
1.1.153. Divan - Orhan Gökçe	544
1.1.154. Divan - Mikâil Bayram	547
1.1.155. Divançe - Nejat Sefercioğlu	552
1.1.156. Divan - Şahin Uçar	557
1.1.157. Divan - Necibe Taşkın Çetinkaya.....	562
1.1.158. Nev-Divan - Hasan Kavruk.....	569
1.1.159. Divan - Ömer Demirbağ	572
1.1.160. Divan - Savaş Şafak Barkçin.....	576
1.1.161. Divan - Muhammed Ali Eşmeli	581
1.1.162. Divançe-i Hârûn - Harun Ögmüş	585
1.1.163. Divançe - Kenan Yavuzarslan	590
1.1.164. Divançe-i Edîbî - Recep Yıldız.....	591
1.1.165. Divan - Fâik Enes Demir	594

1.2. DİVÂN OLARAK ADLANDIRILMAYANLAR..... 595

1.2.1. Sâkî-i Aşk - Seyyid Selmân Efendi	595
1.2.2. Mecmû'a-i Eş'arım - Yûsuf Bahâeddîn Bey.....	600
1.2.3. Şiirler - Kasabalı Nûrî.....	603
1.2.4. Ufak Mecmû'a-i Şî'r - Bahâ	611

1.2.5. Mecmû'a-i Eş'âr - Kastamonulu İshâkzâde Fevzî	614
1.2.6. Birinci Mecmû'a-i Eş'ârım yâhud Nev-Bahârım / İkinci Mecmû'a-i Eş'ârım yâhud Sonbahârım - Yûsuf Ziyâ Bey	617
1.2.7. Reşehât-ı Tahassûr - Mehmet Behâeddîn	619
1.2.8. Neşîde - Hasan Nâcî Efendi	621
1.2.9. Nutk-ı Cemâlî Baba - Hasan Cemâlî Baba	624
1.2.10. Güfte-i Kâmil - Maraşlı Mustafa Kâmil	626
1.2.11. Rûh-i Mecnûh - Kaytâzzâde Nâzım Efendi	630
1.2.12. Mecmû'a-i Eş'âr - Yozgath Edib Bey	633
1.2.13. Şiir Defteri - Müderris Bûlbûlzâde Abdullah Edib Bayram	635
1.2.14. Şiir Mecmû'ası - Erbilli Abdürrezzak Ağa	637
1.2.15. Reşehât - Dervîş Sözleri - Huzûr-ı Hilkatte - Tokadîzâde Şekîb Bey	641
1.2.16. Reyâhîn - Urfalı Hilmî	645
1.2.17. Türkçe Şiirler (Enfâs-ı Bâkî) - Abdûlbâkî Baykara Dede	648
1.2.18. Eş'âr-ı Şemsî - Güftâr-ı Şemsî - Mehmed Şemseddîn Ulusoy	653
1.2.19. Şiirler - Kemâleddîn-i Harputî Efendi	657
1.2.20. [Gencîne] - Üsküplü Sâdeddîn Sırrî	662
1.2.21. Nağamât-ı Vîcdâniye - Sâdık Vîcdânî	666
1.2.22. Aşkın Sesi - Ali Salâhaddîn Yiğitoğlu	670
1.2.23. Gazellerim - Ali İffet Gencarap	674
1.2.24. Tûrrehât - Ömer Ferid Kam	677
1.2.25. Şiir Defteri - Mehmet Ali Aynî	679
1.2.26. Şiir Defteri - Ahmed Celâleddîn Baykara Dede	682
1.2.27. Solgun Çiçekler - Mehmed Şerefeddîn Yaltkaya	687
1.2.28. Zâdegân - Su'ûd Mehmed Yavsî	690
1.2.29. Nefesler - Basrî Baba	693
1.2.30. İlâhiyât-ı Ken'ân - Ken'ân Rifâî	695
1.2.31. Şiirler - Ürgüplü Nurettin Samî	698
1.2.32. Defter - Abdullah Na'îm Bayram	700
1.2.33. Aşk Sızıntıları - Osman Kemâlî	702
1.2.34. Gülzâr-ı Şebâb - Bahâr-ı Hevesim - Mahmûd Şevket Gavsî	705
1.2.35. Gülgonca-i Âşıkân - Hayrullah Tâceddîn Efendi	708
1.2.36. Sarı Çiğdemler - Ahmet Talât Onay	710
1.2.37. Hulâsatü'l-Hakâyık - Alvarlı Efe Hazretleri	714
1.2.38. Eski Şiirin Rûzgârıyla - Yahyâ Kemâl Beyatlı	718
1.2.39. Şiir Defteri - Ahmed Râmî Atan	721
1.2.40. Hulviyyât - Sofuzâde Mehmed Tevfik	723
1.2.41. Şiirler - Hâfız Yusuf Cemil Ararat	726
1.2.42. Eş'âr - Bekir Sıdkı Sencer	728
1.2.43. Şiirler - Abdûlkâdir Dirîöz	732
1.2.44. Pınar Başında - Mehmet Süleyman Teymuroğlu	734
1.2.45. Külliyyât-ı Şemsî (Divan-ı Hadîkatü'l-Me'âni) - Muhammed Şemseddîn Canpek	738
1.2.46. Gazeller - Aliâğa Vâhid	741
1.2.47. Düşüncelerim - Coşkun Duygularım - Mehmed Sâdık	745

1.2.48. Bir Ömür Boyunca - Zeki Savcı	750
1.2.49. Şiirler - Celâleddîn Avkovan	755
1.2.50. Nüzhetü'l-Ervâh - Ömer Nasûhî Bilmen	757
1.2.51. Mihrâb-ı Aşk - Midhat Bahârî Beytur	762
1.2.52. Defter - Yahyâzâde Âsaf	766
1.2.53. Beyânü'l-Hâl Fî-Ahvâli'l-İnsân - Mehmed Bahâeddin Kumandaş	770
1.2.54. Mecmû'a - Abdulkâdir Bâhir Ayata.....	772
1.2.55. Sûbha-i Emrî - Ahmed Emrî Yetkin	774
1.2.56. Ay Batarken Güneş Doğar - Kemâl Edib Kürkcüoğlu	779
1.2.57. Erler Demine - Nusret Tura	783
1.2.58. Gülzâr-ı Aşıkân - Sadreddin Özyapar	788
1.2.59. Şiirler - Kangallı Mehmet Recâ'î	790
1.2.60. Şiirlerimden Seçmeler - Kâzım Vehbi Oral	792
1.2.61. Türkçe Şiirler - Şehriyâr	794
1.2.62. Gönül Damlaları - Abdurrahman Fehmi Bilgin	798
1.2.63. Nefesler - Şevket Turgut Çulpan.....	801
1.2.64. Kalbimin Duyguları - Bir Fakirin Mûnâcâtları Mustafa Necâtüddîn Efendi	804
1.2.65. Şiirler - Veysel Öksüz	808
1.2.66. Şiirler - Midhat Sertoğlu	812
1.2.67. Gönülümün Defterinden - Osman Mazlûm	816
1.2.68. Gönül Sadâsı (Neycî Divanı) - Yaşar İhsan Gülver	820
1.2.69. Kudemanın Yolunda Birkaç Adım veya Çocukluğumda Başlayıp Devam Eden Heveslerim - Haydar Ali Diriöz.....	823
1.2.70. Tuna'yla Hasbîhal - Memdûh Cumhur	832
1.2.71. Mecmû'a-i Eş'âr - Fûrûğî	834
1.2.72. Nurdoğuş - Şeref Batmaz	836
1.2.73. Kadîm Mânânın Rûzgârıyla - Mustafa Tahralı	838
1.2.74. Nidâ ve Nağmedir Zaman - Bâkî Bilgin.....	842
1.2.75. Nesl-i Revân - Numan Cengiz	844

2. BÖLÜM

20. YÜZYILDA YAZILMIŞ DİVANLARIN KLÂSİK EDEBİYAT GELENEĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ • 849

2.1. ŞAİRLER	849
2.1.1. Doğum Yerleri.....	849
2.1.2. İsimleri	851
2.1.3. Mahlâsları	857
2.1.4. Meslekleri	859
2.1.5. Tasavvufî Rabıtaları	860
2.1.5.1. Nakşibendiyye	861
2.1.5.2. Mevleviyye.....	861
2.1.5.3. Kâdiriyye.....	861
2.1.5.4. Melâmiyye.....	861
2.1.5.5. Bektâşiyye	862

2.1.5.6. Uşşâkiyye	862
2.1.5.7. Halvetiyye	862
2.1.5.8. Rifâ'iyye	862
2.1.5.9. Bayrâmiyye	862
2.1.5.10. Sa'diyye	862
2.1.5.11. Şâzeliyye	862
2.1.6. Şairlerin Vefat Yerleri	862
2.2. DİL	863
2.2.1. Alışılmadık Bağdaştırmalar.....	863
2.2.2. Mahallî Söyleyişler.....	867
2.2.3. Arkaik İfadeler.....	868
2.3. ŞEKİL	869
2.3.1. Aruz ve Hece Vezninin Birlikte Kullanımı	869
2.3.2. Divanlara Özel İsim Verme.....	872
2.3.3. Müşterek Şiir Yazma Geleneği.....	873
2.3.4. Nazîre Geleneğinin Devamı.....	875
2.3.5. Noktalama İşaretlerinin Kullanımı.....	883
2.3.6. Şiirlere Başlık Koyma.....	883
2.3.7. Şiirlerin Yazım Tarihi ile İlgili Bilgi Verilmesi	884
2.3.8. Şiirlerin Yazım Yerleri ile İlgili Bilgi Verilmesi.....	885
2.3.9. Nazım Şekli Tercihleri	885
2.4. MUHTEVA.....	889
2.4.1. Devrandan Şikâyet.....	889
2.4.2. Dönemin Tarihi ile İlgili Unsurlar.....	899
2.4.3. Ehl-i Beyt Sevgisi.....	909
2.4.5. Tehzîl ve Mizah	915
2.4.6. Tematik Divançe	920
2.4.7. Yeme-İçme Unsurları	920
2.4.8. Aile Fertlerinin İsmi Zikretme	926

SONUÇ • 929**KAYNAKLAR • 935****EK • 963**

EK-1. Divanı Olmayan; Fakat 20. Yüzyılda Aruz Vezniyle Şiirler Yazan Bazı Şairlerin Şiirlerinden Misaller.....	963
--	-----

TABLO • 999

Tablo 1. Özet Bilgiler.....	999
-----------------------------	-----

ÖN SÖZ

20. Yüzyılda Yazılmış Divanlar isimli bu çalışma, tarafımızca yapılmış olan doktora tez¹ çalışmasının gözden geçirilmiş ve hatırı sayılır bir miktarda genişletilmiş hâlidir. İki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, klâsik Türk edebiyatının tarih sahnesinden çekildiğinin var sayıldığı bir dönem olan 20. yüzyılda, 240 şair tarafından kaleme alınmış divanlar ve bu divanları kaleme alan şairler tedkik edilmiştir. 20. yüzyılda aruz veznini kullanarak şiirler kaleme almış olmakla birlikte bir divan tertip etmeyen şairlerin de varlığı göz önünde bulundurulduğunda, klâsik tarzda eser veren şairlerin sayıca çokluğu açıkça görülmektedir. Klâsik şiirin bittiğinin varsayıldığı bir dönemde bu sayının oldukça yüksek olması dikkat çekicidir. Bu divanlar, divan ismiyle adlandırılanlar ve divan olarak adlandırılmayıp özel bir isim verilen eserler olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir. Bu bölüm yazılırken şairler hakkında biyografik bilgi verilmiş ve yazmış oldukları eserlerin neler olduğu sıralanmıştır. Ardından şairin divanı ile ilgili hususiyetler detaylı bir şekilde belirtilerek şairin edebî şahsiyetini yansıtan üç şiir misal olarak verilmiştir.

İkinci bölüm 20. yüzyılda yazılmış divanların klâsik edebiyat geleneği açısından değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Osmanlı döneminde yaşayan şairlerle 20. yüzyılda divan tertip etmiş şairlerin eserleri arasındaki ilişkiler oldukça detaylı bir sûrette incelenmiştir. Bu bölümde 20. yüzyılda divan yazan şairlerin doğum yerleri, isimleri, mahlâsları, meslekleri ve tasavvufî rabitaları incelenmiş, ardından bu eserler dil, şekil ve muhteva bakımlarından bir değerlendirmeye tâbi tutulmuştur.

Çalışmanın sonuna, 20. yüzyılda divan yazan şairlerin isim, doğum yeri, vefat yeri, doğum tarihi, vefat tarihi, divanın adı, mahlâs, vezin, meslek ve tarikat bilgilerinin toplu olarak verildiği bir tablo eklenmiştir. Bu tablo bir mânâda yapılan çalışmanın özeti olma mahiyetini haizdir.

Kaleme alınan edebî eserler belli oranda eserin üretildiği cemiyete şahitlik ederler. O cemiyetin ahvâlini aktarma hususunda gözden geçirilmesi gereken kaynaklar arasında yer alırlar. Tarafımızca yapılan bu çalışma 20. yüzyılın genel panoramasını bir de şiirler üzerinden tedkik edebilme fırsatı sunmaktadır. Çünkü hayatta ne varsa edebiyatta da o vardır.

19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle divan edebiyatının tarih sahnesinden çekildiği düşünülmüş, hatta 20. yüzyılda şiir vadisinde kalem oynatmış edipleri ihtiva eden antoloji tarzındaki eserlerde bu yüzyılda divan yazan şairlere hemen hemen hiç rastlanmamıştır. Klâsik Türk edebiyatının tarih sahnesinden çekilmek bir yana dursun olanca haşmetiyle hayatietini devam ettirdiğini göstermek bakımından bu çalışma dikkat çekicidir. Görülmektedir ki yok sayılan, görmezlikten gelinen bu şairler klâsik Türk şiir geleneğini bu asırda devam ettirmişlerdir. Hayat tarzının değişmesine, iletişim vasıtalarının farklılaşmasına ve hatta asırlarca kullanılmış olan alfabesinin bile

¹ Emrah Gökçe, 20. Yüzyılda Yazılmış Divanların İncelenmesi (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021).

değişmesine rağmen klâsik şiir anlayışı oldukça canlı bir şekilde hayatîyetine devam etmiş ve 20. yüzyılda da güçlü temsilciler çıkarmıştır. Bu yüzyılda divan yazarak eskiyi reddetmeyen ve gündelik olanın sıradanlığına kapılmayan bu şairler, rayici eskisi kadar çok olmasa da klâsik usûlü tercih etmişler ve ona yeni bir nefes vermişlerdir.

Tanzimat'la birlikte milletimiz bir perspektif olarak yönünü Batı'ya çevirmiş ve tabii olarak klâsik şiirimizin dünyasından kopma temayülü göstermiştir. Bu durumu göz önünde bulundurarak, 20. yüzyılda yazılmış olan iki yüzden fazla divanı nasıl değerlendirmek gerekir sualine cevap/cevaplar aramak gerekecektir. Pek çok şairin ilmiye sınıfına mensup olması, memuriyetle iştigal edenlerin çokluğu ve tasavvufla olan kuvvetli rabitaları, bu şairleri gelenekle irtibatlı hâle getiren ve geleneksel usûlde eser vermeye iten temel âmillerdendir. Klâsik dönemde divan yazmış herhangi bir şairle 20. yüzyılda divan yazan bir şair arasında gerek duygu, düşünüş, his, hayal gerekse de dünya görüşü olarak çok büyük bir farklılık görülmemektedir. Bu durum şairlerin gelenekle olan rabitalarını sağlam bir şekilde kurmalarını sağlamış ve bu da onlara klâsik usûlde divan tertip edebilecek gücü vermiştir.

20. yüzyılın küçük ölçekli bir şairler tezkiresi olma hüviyetini haiz olan bu çalışma, bu şiiri destekleyen hiçbir hâminin olmadığı bir dönemde kaleme alınmış divanların bir özenti sonucu olarak yazılıp yazılmadıklarını sorgulamaktadır. Son asırdaki şairlerle klâsik dönem şairlerimiz arasındaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Neoklâsik olarak nitelendirilebilecek bu eserlerde, klâsik şiirin sürdürülebilir olup olmadığı, çağa ayak uydurabilme kabiliyetinin mevcut olup olmadığı sorgulanmıştır.

Divan yazmamış ya da yazdıkları şiirleri divan tarzı bir usûlle bir araya getirmemiş olan; ama klâsik usûlde şiirler yazan pek çok şairin de var olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda -kendisine hemen hemen hiçbir değer ve kıymet atfedilmeyen bir dönemde- klâsik şiir geleneğimizin çok canlı bir şekilde devam ettiği görülmüştür.

Oldukça uzun ve yorucu bir mesainin ürünü olan bu çalışmanın 20. yüzyıl Türk edebiyatına bir nebze olsun katkıda bulunması temel gayemizdir.

Bu çalışmanın her safhasında maddi ve manevi desteği olan, bana huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan, yoğun bir çalışma temposuyla devam eden hayatımın yükünü birlikte omuzladığımız kıymetli eşim Sena hanımefendiye şükranlarımı arz ederim.

Eserde yer alan bütün güzellikler büyüklerimize, kusurlar bendenize aittir. Affola.

Dr. Emrah Gökçe

GİRİŞ

Ömer Faruk Akün'e göre klâsik edebiyatımız, ilk belirgin numunelerini vermeye 13. yüzyıl sonlarında başlamış, 19. yüzyılın sonlarına kadar varlığını devam ettirmiş, Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde kullanıldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir.¹ Cumhuriyet döneminde yazılan edebiyat tarihi kitapları incelendiğinde, kaynakların neredeyse tamamının 19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla klâsik şiirimizin tarih sahnesinden çekildiği hususunda ittifakı vardır. Yaptığımız bu çalışma bir mânâda bu bilginin tashihi niteliğindedir.

Abdülhak Şinasi Hisar, Yahyâ Kemâl Beyatlı'yı anlatmak kaleme aldığı eserinde bu konu ile ilgili şunları söylemektedir: “*Edebî tarzlar ve edebî mektepler resmî tarihlerin ve rejimlerin kayıtlarına göre değil, kendi gizli ve şahsî günler ve gecelerinin hususiyetlerine göre devam eder. Divan edebiyatının 19. asrın sonundan evvel tükenmiş olduğu bir mütearifedir. Kudemadan Yenişehirli Avnî Bey 1883'te vefat edince divan edebiyatının kapanmış olduğu söylenilirdi. Halbuki 20. asrın başlangıcından beri Yahyâ Kemâl 1958'de ölünceye kadar, divan edebiyatının şiirine devam eder. Yalnız en klasik numunelerini göstermekle iktifa etmiyor, hatta en müessir ahenklerini, en canlı renklerini, en mükemmel şekillerini yaşıtmış oluyordu.*”²

Bu çalışmada hedefimiz 20. yüzyılda yazılmış olan divanları tespit etmek, onlar hakkında incelemelerde bulunmak ve şairlerin edebî kişiliğinin anlaşılması açısından her birinin 3'er şiirini misal olarak vermektir. Bu 3 şiir seçilirken üslup, vezin ve kafiye bakımından güzel olmasına dikkat edildiği gibi muhteva bakımından şairin sanat kudretini yansıtmaya da özellikle dikkat edilmiştir.

Divan edebiyatından misaller vermek ve onu tanıtmak gayesiyle 20. yüzyılda yazılmış antolojilerin hiçbirinde bu yüzyılda eser vermiş divan şairlerine maalesef rastlanmamaktadır. M. Fuat Köprülü'nün hazırladığı *Divan Edebiyatı Antolojisi*³, Necmettin Halil Onan'ın hazırladığı *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*⁴, Vasfî Mahir Kocatürk'ün hazırladığı *Divan Şiiri - Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*⁵, Halil Erdoğan Cengiz'in hazırladığı *Divan Şiiri Antolojisi*⁶, Şemsettin Kutlu'nun hazırladığı *Divan Edebiyatı Antolojisi*⁷, Sadık Deniz'in hazırladığı *Bugünün Diliyle Divan Şiiri*⁸, Ahmet Necdet'in hazırladığı *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*⁹, Ahmet Atilla Şentürk'ün hazırladığı *Osmanlı Şiiri Antolojisi*¹⁰, M. Orhan Soysal'ın hazırladığı *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*¹¹ gibi eserlerde

¹ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2013), 15.

² Abdülhak Şinasi Hisar, *Yahya Kemal'e Veda* (İstanbul: Everest Yayınları, 2022), 75.

³ M. Fuat Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2006).

⁴ Necmettin Halil Onan, *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991).

⁵ Vasfî Mahir Kocatürk, *Divan Şiiri - Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1967).

⁶ Halil Erdoğan Cengiz, *Divan Şiiri Antolojisi* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1972).

⁷ Şemsettin Kutlu, *Divan Edebiyatı Antolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983).

⁸ Sadık Deniz, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri* (İstanbul: Teknik Ofset ve Garanti Matbaası, 1972).

⁹ Ahmet Necdet, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi* (İstanbul: Adam Yayınları, 1995).

¹⁰ Ahmet Atilla Şentürk, *Osmanlı Şiiri Antolojisi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006).

¹¹ M. Orhan Soysal, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2002).

20. yüzyılda aruzla şiir yazar hiçbir şaire tesadüf edilmemektedir. Bu eserlerin dışında İlhan Berk tarafından *Aşk Elçisi - Eski Zamanlardan 1965'e Kadar*¹² isimli bir antoloji daha neşredilmiştir. Bu kitapta Necâtî Bey, Fuzûlî, Bâkî, Nef'î, Neşâtî, Şeyh Gâlib, Es-râr Dede gibi pek çok divan şairinin eserlerinden misaller verilmiştir. Bu antolojide de -Yahyâ Kemâl Beyatlı'yı istisna tutacak olursak- 20. yüzyılda divan yazmış şairlerden hiçbir misal gösterilmemiştir.

Divan edebiyatının 20. yüzyıldaki seyri ile ilgili -tespit edebildiğimiz kadarıyla- yapılan ilk ve tek çalışma¹³ Abdülbaki Gölpinarlı'nın "*Divan Şiiri - XX. Yüzyıl*" isimli eseridir. Bu kitabın giriş kısmında 20. yüzyılın siyasî tarihinden bahsedilmiş, ardından 20. yüzyılda cârî olan divan edebiyatı ile ilgili tahliller yapılmış sonra da şairlerin hâl tercümeleri verilmiştir. Son olarak şairlerin şiirlerinden misaller verilerek bu şiirler günümüz Türkçesine çevrilmiş ve bu hâliyle eser küçük bir antoloji hüviyetine sokulmuştur. Küçük boy ve 120 sayfadan oluşan bu küçük eserde 21 şair ele alınmıştır. Bu şairler Muallim Feyzî, Şeyh Vasfî, Hüseyin Fahreddîn Dede, Eşref, Müstecâbizâde İsmet, Ayaşlı Şakir, Reşîd Âkif Paşa, Seyyid Abdülkâdir-i Belhî, Memdûh Paşa, Üskü-darlı Tal'at, Seyyid Burhân-ı Belhî, Tokâdizâde Şekîb, Adanalı Ziyâ, Abdülbakî Baykara Dede, Abdülazîz Mecdî Tolun, Adanalı Tal'at, Ferid Kam, Su'ud, Hamâmîzâde İhsân, Neyzen Tevfîk ve Yahyâ Kemâl Beyatlı'dır.¹⁴

Tanzimat'la birlikte Türk tarihinin en uzun ömürlü devleti olan Osmanlı döneminde vücut bulan klâsik edebiyat geleneğimiz reddedilmiş ve yeni bir anlayışla eserler verilmeye başlanmıştır. Özellikle 1930-40'lı yıllar arasında divan edebiyatına çeşitli tenkitler yöneltilmiştir. Cemiyetin sadece belli bir kesimini ilgilendiren, bu nedenle bütün bir cemiyeti içine alan Türk edebiyatı kavramına ters düştüğü için "zümre edebiyatı"; içinde yer aldığı cemiyetten uzak bir başka cemiyetin kopyası olduğu için "taklitçilik"; tabii olmayışından dolayı "sun'ilik"; hiç değişmeyen konuları anlattığı için "monotonluk"; mey, şarap, gibi unsurların çok kullanılmasından dolayı "meyci-lik"; edebî sanatların fazlaca kullanılmasından dolayı "kelime oyunculuğu"; uhrevî ve hayalî unsurların çokça zikredilmesinden dolayı "gayr-i insanilik"; kapsadığı konular ve bakış açısı nedeniyle "darlık", bir başkasını övmek için yazılan kasdelerdeki övgü unsurları nedeniyle "dalkavukluk"; bunların yanı sıra "mahpupçuluk" ve "mazmuncu-

¹² İlhan Berk, *Aşk Elçisi - Eski Zamanlardan 1965'e Kadar* (İzmir: Arda's Yayınları, 1996).

¹³ 20. yüzyılda yazılmış divanlarla doğrudan ilgili olmamakla birlikte son dönem divan şiiri geleneği ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu hususta "Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Geleneğin Devamı: Aruz" başlıklı tebliğiyle Atabey Kılıç'ın [Atabey Kılıç, "Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Geleneğin Devamı: Aruz", *Geleneğin İzinde Edebiyatımız* (Kırşehir, 2006).], "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Divan Şiiri Etkileri" isimli yüksek lisans teziyle Hasan Aktaş'ın [Hasan Aktaş, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Divan Şiiri Etkileri* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991).] yine "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Divan Şiiri Motif ve Mazmunlarından Yararlanma" adlı doktora teziyle Hasan Aktaş'ın [Hasan Aktaş, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Divan Şiiri Motif ve Mazmunlarından Yararlanma* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997).], "Bir Söz Dedi Cânân Ki... - Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Gazel" isimli eseriyle Âlim Gür'ün [Âlim Gür, *Bir Söz Dedi Cânân Ki... - Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Gazel* (Konya: Palet Yayınları, 2010).] çalışmaları zikredilmelidir.

¹⁴ Abdülbaki Gölpinarlı, *Divan Şiiri XX. Yüzyıl* (İstanbul: Varlık Yayınları, 1955).

fadır. Eserde Urfa'nın Şemsik köyünden geçerken yol üzerinde bulunan bir insan kafasının şairle konuşması anlatılır. Bu konuşmalara Şemsik Dağı ve Kaşmer Dağları da cevap verir. *Molla Ömer Dağı*: Bu kitap mensur olup Urfa efsanelerinden bahsetmektedir.²¹⁴ *Divan*'ın tamamı elimizde olmadığı gibi diğer eserlerin akıbeti de bilinmemektedir.

Şiirlerinden misaller:

Cihânda söylenir âşıklığınla adın ey bülbül
Tarîk-i aşkda kimdir aceb üstâdın ey bülbül

Olupsun aşk ile meşhûr-ı âlem böyle dânasın
Götürdün yeryüzünde nâminî Ferhâd'ın ey bülbül

Gülistân-ı muhabbetde olurken zevk ile nâlân
Neden mahzûndur her dem dil-i nâ-şâdın ey bülbül

Kemâl-i vecd ü irfânla yine bir mürşid-i cânsın
Çemen nev-reslerine erişir irşâdın ey bülbül

Yakarsın ehl-i hâlin kalbini nâr-ı muhabbetle
Seher vaktinde yâd-ı Hak olur evrâdın ey bülbül

Senin vasfında kâsırdır zebân-ı hâme-i Şevket
Doludur nûr-ı aşk ile dil-i âbâdın ey bülbül²¹⁵

Gidip erbâb-ı himmet bî-kes ü bî-çâre ben kaldım
Murâda erdi herkes dehrde âvâre ben kaldım

Gönül kâm almadı âlemde vasl-ı mâh-rûlardan
Fırâk-ı derd-i cânânla dil-i sad-pâre ben kaldım

Arûs-ı köhne dünyâya verir mi gönlünü merdân
Anın mekrine aldandım yine bî-çâre ben kaldım

Kılıp terk-i ibâdet düşdü dil sevdâ-yı hûbâna
Olup ser-mest-i aşk-ı yâr ile bî-çâre kaldım ben

²¹⁴ Alpay, *Şanlıurfa Şairleri 1*, 218.

²¹⁵ Karahan, *Urfa'lı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, 117.

Günâhım rûze rûze bahrden efzûn olur Şevket
Sığındım cân u dilden rahmet-i Gaffâr'a ben kaldım²¹⁶

Tulû' etseydi tuğ pertev-i hüsnün nikâbından
Felek sekrân olup i'râz ederdi âfitâbından

Hirâsân olma sûz-ı aşkdan gülzâr-ı kûyunda
Giren Firdevs'e havf eyler mi hiç nârın azâbından

Sadâkat kâlesin arz etseler de bey'i fâsiddir
Gönül i'râz kıl bâzâr-ı dehrin şeyh ü şâbından

Seher bülbül gibi feryâda gel didâr zevkinden
Gülistân-ı safâya azm kıl dünyâ harâbından

Dem-â-dem Şevket'e arz eyleme bintü'l-ineb sâkî
Sudâ'-i ser olur peydâ anın nâz u itâbından²¹⁷

1.1.9. Divan - Abdullah Necîb Efendi

1259/1843 yılında doğmuştur. Izrapzâde ailesine mensuptur. İsmi, kendisine o günkü Antep'in çok ünlü bir âlimi olan Küçük Hâfız Efendi tarafından verilmiştir. Antep ulemasından Bayramzâde Hacı Mustafa Bülbül Hoca, kardeşi Şakir, Müftü Bahattin Efendi ve Fatih Mehmet Efendi'lerden ders almıştır. 1287/1870 yılında İstanbul'a gitmiş, bir seneden fazla orada kalarak tahsilini ilerletmiştir. O zamanlar medreselerde okutulmamasına rağmen, riyaziye ve felekiye (cebir ve astronomi) ilimlerinde çok ilerlemiştir. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Abdullah Necîb Efendi, hafıza ve zekâsının kuvvet ve şiddetiyle şöhret bulmuştur. Feraiz ilmine göre, altı derece münasahalı bir miras meselesini kalemsiz olarak zihnen hallettiği bilinmektedir.²¹⁸

İstanbul'a döndükten sonra Elhüda Medresesi'ne 7 Cemaziyevvel 1311/Kasım 1893 tarihinde müderris olarak atanmıştır. 1326/1908 yılında Kozanlı Medresesi'nde müderris olarak kendisine Nakibü'l-Eşraf kaymakamlığı verilmiştir. İrtifa tahtası ile her zaman güneşten saat ayarı aldığı belirtilmiştir. Ayrıca memleketin muhtelif yerlerinde de güneş saati yaptırmıştır. Bugün Cumhuriyet İlkokulu adını alan o zamanki Rüşdiye Mektebi'nin ilk kuruluşunda büyük âmil olmuş ve hayatının sonuna kadar burada öğretmenlik yapmıştır. Sait Barlas, Dr. Mecit Barlas ve Osman Barlas oğullarıdır. Birçok Antep'li şairde olduğu gibi şiirde üstadı Hasırcızâde'dir. Ağa ile yakın dostluğu bulunan Abdullah Necîb Efendi'nin ailesi için Ağa'nın yazdığı beş tane tarih

²¹⁶ Karahan, *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, 151.

²¹⁷ Karahan, *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, 159.

²¹⁸ Yakar, *Antep'li Divan Şairleri*, 279.

Gönül re'y-i husûl-i kâm ile âvâre kalmışdır
 Bu müşkil işden artık âciz ü bî-çâre kalmışdır
 Aceb maksûd bilsem kimden istinsâra kalmışdır
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Rakîbin çeşm-i dilber gibi bîmâr olduğun görsem
 Gam-âlûd olduğun seyreylesem zâr olduğun görsem
 N'olur şu künbedin keyfimce devvâr olduğun görsem
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Şaşırdı âdetâ tedbîrimi endîşe-i mihnet
 Atıp bir gussa-i uzmâya verdi zihnime hayret
 Nedir bu tâlî'-i şeb-reng elinden çekdiğim zahmet
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Bu rûtbe ibtilâya mihnete bâdî nedir bilmem
 Bana devrin hemîşe zulm ü bîdâdî nedir bilmem
 Benimçün sâlib-i gam câlib-i şâdî nedir bilmem
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Nikâb-ı veche-i ikbâli gerdûn tâzeler her şeb
 Ki idbâr u mezâhim muktezâ-yı tâlî'imdir heb
 Kimin keffindedir bilmem ki hall-i ukde-i matlab
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Husûl-i maksada pek çok çalışdım zâhir ü pinhân
 Tulû'-ı neyyir-i ikbâle oldum her seher nigerân
 Emel sûretlerin göstermedi âyîne-i devrân
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Felek çekdi nasılsa çehre-i âmâlîme perde
 Nefes aldırmadan bir kerre hem-dem eyledi derde
 Bugünlerde bana hem-hâldir hattâ birâder de
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Bana benzer bu câniblerde bir âzürde-meşreb yok
 Meserret üzre geçmiş müddet-i ömrümde bir şeb yok
 Meğer kim yeryüzünde bana benzer kara kevkib yok
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Felek bir yüz verip göstermedi âsâr-ı handânı
 Nedir bu müstemend ü âcizin bilmem ki isyânı
 Tamâm etdim temâşâ dide-i gayretle akrânı
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Murâdım hâsıl olmazsa yıkılsın kubbe-i gerdûn
 Merâmım fi'le çıkmazsa bozulsun çarh-ı nâ-mevzûn
 Diğerler Fenniyâ şâd oldu kaldım sâde ben mahzûn
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Kaçıp gerdûn-ı cevri-âyîn elinden etdim istimdâd
 Cenâb-ı Sırrî Paşa'dan ki etsin tâ bana imdâd
 O da imdâd etmezse kime yâ eyleyem feryâd
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

O bir Vâlî-i vâlâ-şandır ömrü müstezâd olsun
 Umûm-ı bendegânı sâye-i lutfunda şâd olsun
 Meyânında benim de kevkib-i bahtım güşâd olsun
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Füzûndur ülfeti dehr-i acûzun merd-i ahmakla
 Anınçün mü barışmaz yıldızım bu tâk-ı ezrakla
 Husûsâ iltifât-ı Vâlî-i âlî-i eşfakla
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Gönüller her nasılsa kalmıyor endişeden hâlî
 Diğer-gündür anınçün bende-i dîrînenin hâlî
 Eğer bilsen acırsın hâlîme ey Âsaf-ı âlî
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Veliyy-i ni'mete âvârelik câh ü celâlimdir
 Nihânî âh u nâle nağme-i nây ü mevâlimdir
 Bu iki mısra'-ı berceste ancak hasb-i hâlimdir
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Uzatdım bahsi tasdî'a cesâret eyledim ammâ
 Hatî'âtum bağışla ey Vezîr-i merhamet-pîrâ
 Meseldir eskiden aşk ağlatır derd söyletir zîrâ
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır

Yeter ey hâme şekvâ-yı pezîrâyı nihâyet kıl
 Sakın sû'-i edebden kasr u i'câza ri'âyet kıl
 O düstûr-ı edibe sâde bu beyti tilâvet kıl
 Açılmış ellerin bahtı bizimki kara kalmışdır
 Anın da inkişâfı himmet-i ebrâra kalmışdır²⁴²

Sefâhet-pîşegâna ittibâ' etme vefâ yokdur
 Bir üstâda çerâğ ol serserîlikde safâ yokdur
 Ulûm-ı dînî tahsîl et ta'allûmde hayâ yokdur
 Güzel dinle şu nush-ı hâlisânemde ri'yâ yokdur
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Yakışmaz hâb-ı gaflet sâlikân-ı aşka bîdâr ol
 Metâ'-ı dehri çok yüklenme râcilsin sebûk-bâr ol
 Hamiyyet-perver ol iffet-şî'âr ol merhametkâr ol
 Eriş bir mürşid-i dâna-dile Hak'dan haberdâr ol
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Müzevvirlikle şerr ü şeytânatla cem'-i mâl etme
 O türlü mâl ile infâk-ı evlâd ü iyâl etme
 Elin mâliyle servet sâhibi oldum hayâl etme
 Mükerrerrem nefsinî beyhûde hammâl ü bâl etme
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

²⁴² Ergin, *Yozgath Mehmed Said Fennî Divanı*, 77-78.

Hüner sanma çalıp çarpıp da sâhib-mülk ü mâl olmak
 Nasîb olmaz o günâ mâl ile âsûde-hâl olmak
 Hayâl ü hâtıra gelmez mi hîç Kârûn-misâl olmak
 Çetindir arsa-i mahşerde ma'rûz-ı su'âl olmak
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Ale'l-âde temettü' gerçi şer'î bir ticâretidir
 Fakat yüzde otuz beşle alıp satmak rezâletidir
 Daha yükseklerle atf-ı tama' ayn-ı cinâyetidir
 Seni bu ihtirâsa sevk eden bilmem ne hâletidir
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Yeter artık yeter vaz gel arakdan na'ra-zenlikden
 Sitemden kîneden el çek husûsâ dil-şikenlikden
 Gel ol bu gülşen-i âlemde hâlî kal dikenlikden
 Kibir Allâh'a mahsûsdur tevakkî eyle benlikden
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Sana yazıklar olsun irtişâyâ râğbet etdinse
 Adâletden udûl etmekçün ahz-ı rüşvet etdinse
 Veyâ Mal Sandığından mâl-i mîrî sirkat etdinse
 Rücû' et tevbekâr ol her ne cürme cür'et etdinse
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Nedir bu mürtekiblik rîş ü destârından âr eyle
 Ne derdin va'z ederken kendi güftârından âr eyle
 Seni mes'ul eden vicdân u efkârından âr eyle
 Kitâba ictimâda uymayan kârından âr eyle
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Garazkâr olma hûn-hâr olma ikbâlin mezîd olsun
 Şebin Kadr ile tev'em gündüzün İd-i sa'îd olsun
 Düşün söyle kelâmın muhtasar hem de müfid olsun
 Sözünden sohbetinden dinleyenler müstefid olsun
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâyâ aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur

Cemâ'atde bulunmazsın İmâm-ı şer'a uymazsın
 Ser-i bî-mağzı hergiz secde-i Rahmân'a koymazsın
 Amân münkir misin yoksa kelâm-ı Hakk'ı duymazsın
 Nedir bu milyoner oldun yine dünyâya doymazsın
 Gözüm nûru yalan dünyâda imkân-ı bekâ yokdur
 Yalan dünyâya aldanmak kadar vâzih hatâ yokdur²⁴³

Mihenden kaçma ger maksûd-ı ihvân olmak istersen
 Yetiş imdâd-ı mazlûmâna arslan olmak istersen
 Yapış bir kâmilin destinden insân olmak istersen
 Nebiyy-i Efhamı medh eyle Hassân olmak istersen
 Rızâ bâbında bekle rahma şâyân olmak istersen
 Sakın bir dîdeyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Meserret-bahş olur gerçi adûvden ahz-ı sâr etmek
 Fakat icâb eder birçok mezâhim ihtiyâr etmek
 Benim re'yimce hattâ nâ-becâdır inkisâr etmek
 Fazîletdir anı afv-ı keremle şermsâr etmek
 Cinâyetdir dil-i ebnâ-yı cinsi dâğdâr etmek
 Sakın bir dîdeyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Şu meydâna niçindir bu geliş etdinse ger tahkik
 Bütün ef'âlini eyle Kitâb'a Sünnet'e tatbik
 Gönül yıkma gönül yap cins ü mezheb etmeyip tefrik
 Eder bu hak sözû yerde beşer gökde melek tasdik
 Mezâlim âdemiyetle değildir kâbil-i tevfik
 Sakın bir dîdeyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Gözetmekde rızâ-yı Hakk'ı çeşmin hurde-bîn olsun
 Ehemm-i kâr u bârın hidmet-i dîn-i mübîn olsun
 Ta'arruz etme bir şahsa cesûr olsun cebîn olsun
 Sitem lâyük mıdır nâsa husûsâ mü'minîn olsun
 Umûmen halk-ı âlem şerr ü mekrinden emîn olsun
 Sakın bir dîdeyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

²⁴³ Ergin, *Yozgath Mehmed Said Fenni Divanı*, 87-88.

Yakışmaz bir sıfatdır dil-şikenlik tab'-ı merdâna
 Bu gülşende gül ol hâr olma çeşm-i andelibâne
 Geçinmekse merâmın istirâhatle hakîmâne
 Elinden geldiği müddetce sa'y et bezl-i ihsâna
 Sezâ ancak budur her sâlik-i şeh-râh-ı irfâna
 Sakın bir dideyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Ne lâzım hasmı ta'kîb eylemek ta'dil-i efkâr et
 Gelirse nefse hiddet kibriyâ-yı Hakk'ı tezkâr et
 Edip mahv-ı enâniyyet ubûdiyyetde isrâr et
 Leyâlîde le'âlî-i sirişki durma îsâr et
 Garaz kâşânesin yık hıttâ-i irfânı i'mâr et
 Sakın bir dideyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Tuz ekmek hakkını hıfz eylemekde i'tinâ göster
 Hudâ'dan gayra arz-ı ihtiyâc etme gınâ göster
 Şikâyet etme Hak'dan halka her hâle rızâ göster
 Tama'dan kıl ferâgat ehl-i îsâr ol sehâ göster
 Düşen bî-keslere rahmet tarîk-i i'tilâ göster
 Sakın bir dideyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Tesâdüf eyledikce bir fakîr ebnâ-yı âdemde
 Edip taltîfine himmet bırakma berzah-ı gamda
 Ne buldun saklamakla surre-i dînâr u dirhemde
 Gerek sahn-ı Kenîsâda gerek Beyt-i Mûkerremde
 Hüner bir kalb-i mahzûnu sevindirmekdir âlemde
 Sakın bir dideyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Fesâd ü mekri çokdur çarh ile ahz ü atâdan geç
 Haşv ü hâşâk ile doldurma kalbi mâ-sivâdan geç
 Girip ihlâs ile mey-hâne-i aşka riyâdan geç
 Eğer cîrân ile ünsiyyet istersen hatâdan geç
 Garaz hammâlî olma kîni terk et mâ-mezâdan geç
 Sakın bir dideyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Edersen bir iyilik intizâr eyle mükâfâta
 Yaparsan bir fenâlık hâzır ol ayn-ı mücâzâta
 Li-hâzâ müstakîm ol inhimâk etme huzûzâta
 Eğer kîsende paran var ise sarf eyle hayrâta
 Şu nushu dinlemezsen düş olursun çok beliyyâta
 Sakın bir dîdeyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen

Ekâbir meclisinden çıkma Fennî mahrem-i râz ol
 Kanâ'at göster aza devlet-i fakr ile mümtâz ol
 Te'âlî kıl şikâr-ı himmeti kapmakda şahbâz ol
 Tarîk-i dil-nüvâzide alıklık yapma kurnaz ol
 Nüfûzun nisbetinde derdmendâna devâ-sâz ol
 Sakın bir dîdeyi ağlatma handân olmak istersen
 Dokunma hâtır-ı mûra Süleymân olmak istersen²⁴⁴

1.1.12. Divan - Hacı Muhiddinzâde Hüseyin Hüsnü Efendi

Mumbuç'tan Kilis'e gelerek yerleşmiş Naimler aşireti mensubu Şeyh Âkil Efendi ahfadından olan Hüsnü Efendi'nin babası Hacı Muhiddin Efendi olup annesi ise Sultan 2. Mahmut'un hocası ve saray hadımağalarından Hacı Beşir Ağa'nın Mısır'a giderken kafilesini basarak kızı Zeynep Hanım'ı kaçırıp onunla evlenen zamanın Celâli âsilerinden Topaloğlu'nun ahfadından Rukiye Hanım'dır.²⁴⁵

Aile anlatılarına göre H. 1294 / M 1877'de Kilis'te doğan Hüsnü Efendi, H. 1338 / M 1920'de Gaziantep'te o zamanki adıyla İspanyol nezlesinden (kuş gribi) ölmüştür. Bu tarihlerde ihtilâf olup doğumunun H. 1293 / M. 1876, ölüm tarihinin H. 1336 / M. 1918 olduğu; bir başka kaynakta ise doğumu 1876 ve ölümü 1917 olarak gösterilmektedir.²⁴⁶ Ancak hayatı ile ilgili anlatılardan ve şiirlerin altındaki tarihlerden H. 1292 / M. 1875'te doğduğu, şiirlerinden birinin altındaki 1334 tarihine bakılarak, H. 1334 / M. 1916 ya da R. 1334 / M. 1918'den sonraki bir tarihte; ama 1920'den önce öldüğü kesindir.²⁴⁷

İlk tahsilini mutad şekilde mahalle mektebinde bitirdikten sonra Kerim Çavuşzâde Mehmet Tevfik ve Rifat Efendilerin derslerine devam ederek medrese tahsilini ikmal etmiştir.²⁴⁸ Meşrutiyetin ilânına kadar kendi âleminde edebî bir hayat yaşayan, şiirler, na'ıtlar yazan Hüsnü Efendi'nin aileden gelen mûsikîşinâslıkla mûsikîye eğilimli olduğu, amcazâdesi Hafize Hanım'ın yüzlerce makam bildiği, kendisinin de çok iyi piyano

²⁴⁴ Ergin, *Yozgatlı Mehmed Said Fennî Divanı*, 93-94.

²⁴⁵ Ercüment Âsaf Yanıç, *İttihatçı Şair Hacı Muhiddinzade Hüseyin Hüsnü Efendi* (İstanbul: Sone Yayınları, 2010), 15.

²⁴⁶ Başçılar, *Kilisli Divan Şairleri Antolojisi*, 182; akt. Yanıç, *İttihatçı Şair Hacı Muhiddinzade Hüseyin Hüsnü Efendi*, 15.

²⁴⁷ Yanıç, *İttihatçı Şair Hacı Muhiddinzade Hüseyin Hüsnü Efendi*, 16.

²⁴⁸ A. Ünal Şerafettinoğlu, *Nenemli Yıllarım* (Ankara, 2004), 131; akt. Yanıç, *İttihatçı Şair Hacı Muhiddinzade Hüseyin Hüsnü Efendi*, 16.

Görmüşüm merrât hâlinde şeh-i muhtârımı
 Senden ayrı açamam ağyâra hiç efkârımı
 Bilmez elbet kimse âlemde benim esrârımı
 Rahm kıl gamdan halâs eyle dil-i bîmârımı
 Koyma dağılsın cihâna âh-ı âteş-bârımı
 Yâ bu cânım al veyâhud ver bana dildârımı
 Yâ bu mihnet-hânededen kaldır şu âh u zârımı

Dâğ-ı aşkınla efendim nâ-tüvân oldu ciğer
 Maksadı âsâr-ı aşkın tende bu muydu meğr
 Gör belâ-yı cânımı ahvâlime kıl bir nazar
 Gezmesin bu vâdide yârâna gel eyle haber
 Târ ü mâr oldu bu yolda çünki her dem cân ü ser
 Açmışım bundan sonra dâr-ı bekâya bâl ü per
 Söyle kılsın kim adûya âh-ı sûzumdan hazer
 Sen bu rûsvây u zelîle rahm kılmazsan eğer
 Zannedersem bu cefâlar mahşeri boylar gider
 Bende tâkat kalmadı bundan sonra artık yeter
 Yâ bu cânım al veyâhud ver bana dildârımı
 Yâ bu mihnet-hânededen kaldır şu âh u zârımı

Bir teselli eyleyen yok mu dil-i nâ-şâdîma
 Her gören söyler dirîgâ çeşm-i âteş-zârîma
 Kays iken zannım bu ki Mecnûn derler adıma
 Korkarım Leylâ desinler ol kad-i şîmşâdîma
 Ey sabâ var hâlimi söyle yürü dildârîma
 Lutf edip bârî yetişsin son nefes imdâdîma
 Vâh revnaklar çekildi âh feyz-âbâdîma
 Derdli dil mahzûn iken geldi şu kıt'a yâdîma
 "Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdîma
 Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş imdâdîma"
 Yâ bu cânım al veyâhud ver bana dildârımı
 Yâ bu mihnet-hânededen kaldır şu âh u zârımı

Her gören söyler bana başında sevdâlar nedir
 Bilmez onlar aşk ile âlemde rûsvâlar nedir
 Dalmışım bahr-i gama bilmem ki dünyâlar nedir
 Sabr yokken ey nigârım va'd-i ferdâlar nedir
 Hâsılı bilmem ki uhrâlar ne ukbâlar nedir
 Cism-i zârîmda gezen aşk-ı dil-ârâlar nedir
 Bilmezem sâkî nedir meclisde sahbâlar nedir
 Güft ü gû-yı sohbet-i dildâr-ı ra'nâlar nedir

Çekdiğim bir yâr için yâ bunca gavgâlar nedir
 Safha-i meydân-ı gam içre şu da'vâlar nedir
 Yâ bu cânım al veyâhud ver bana dildârımı
 Yâ bu mihnet-hânenen kaldır şu âh u zârımı

Söylesem hâl-i dili kim didelerden nem gelir
 Rahm eder süz-ı dile efgânıma âlem gelir
 Ol zamân Tâlib huzûr-ı devlete ebkem gelir
 Kim leb-i la'lîn hasta-hâneme mülhem gelir
 Senden ayrı gülşene girsem bana mâtem gelir
 Zehr içerse vuslatınla ol bana zemzem gelir
 Rûyuna bakdıkca hayfâ derdime bir zam gelir
 Eşk-i çeşmimle kızılkan dîdeden müdgam gelir
 Şimdi gelmezse cefâlar bil ki diğer dem gelir
 Bir taraftan ta'neler diğer taraftan gam gelir
 Yâ bu cânım al veyâhud ver bana dildârımı
 Yâ bu mihnet-hânenen kaldır şu âh u zârımı⁴³⁷

1.1.31. Divan - Mustafa Fethî Efendi

Orta hâlli ve dindar bir aile çocuğu olan şair Fethî, 1253 Muharrem'inde Aydın Vilâyeti'ne tâbi Bozdoğan kasabasının Yenice Mahallesi'nde doğmuştur. “*Seb'i seb'ine erişdim şeyh-i sâl-hurdeyim*” mısraı ile yetmiş yedi yaşına girdiğini ihtiyarlığını terennüm eden şair, bu beytin kenarına (1253 Muharrem'inde ve R. 1252 tarihinde doğduğunu) kayıt ve işaret ederek doğum tarihini kendisi vermiştir.⁴³⁸

Şöhretini aldıktan sonra Fethî mahlâsiyle anılan şairin göbek adı Mustafa'dır. İlk tahsilini babası Molla Ahmed Hoca'dan alan küçük Mustafa'da parlak bir zekâ, şiire ve edebiyata karşı büyük bir istidat göze çarpmıştır. Hilmi, tevazuu ve çalışkanlığı ile herkese kendisini sevdirmiş ve ailesinin büyük itimadını kazanmış olan Molla Mustafa'yı babası Aydın'da Cihanoğlu Medresesi'ne göndermiştir. Molla Mustafa, Aydın'ın en meşhur âlimlerinden sayılan Dutağaçlı Molla Mehmet Efendi Hoca ve Çakır Ahmedzâde'nin derslerine devam etmeye ve arkadaşları arasında bir kavrayış üstünlüğü ile temayüz eylemeye başlamıştır. Esasen aile muhitinden ve babasından aldığı dinî terbiye onun kısa bir zaman içinde medrese hayatına alışmasına yardım etmiştir. Birkaç sene içinde Arapça ve Farsçaya vukuf peyda eden Fethî şiir ve edebiyatla da meşgul olmuş, ilk kalem tecrübesi olarak yazdığı müfredlerde güzellik, sadelik ve mana bakımından birer sehl-i mümtenî denebilecek kadar kuvvetli muvaffakiyetler göstermiştir.⁴³⁹

Hocalarının takdirini ve medrese arkadaşlarının hayranlığını kazanan genç şair, bir taraftan dersleriyle meşgul olurken diğer taraftan de en eski mutasavvıfların hayat ve

⁴³⁷ Kumcu, *Erzurumlu Mütevekkilzade Hacı Ali Gâlib Efendi Divanı*, 159-160.

⁴³⁸ Asaf Gökbel, *Son Asır Türk Şairlerinden Bozdoğanlı Fethi Hayatı, Eserleri ve Divanı* (Aydın: C.H.P. Basımevi, 1940), 7.

⁴³⁹ Gökbel, *Son Asır Türk Şairlerinden Bozdoğanlı Fethi Hayatı, Eserleri ve Divanı*, 8-9.

Müjgânların elinden necâta râh olaydı
 Mihrâbını yıkardım ger kıblegâh olaydı
 Riyâzetim riyâdan bi-îştibâh olaydı
 Sînemde ger mü'essir bir düd-ı âh olaydı
 Ruhsârını yakardım ger gökde mâh olaydı

Kaşına tâk-ı Kisrâ aynıyla ben der idim
 Gisû-yı tâb-dârın zencîr-i adl ederdim
 Şâh-ı ruhun önünde boynumu ben eğderdim
 Evvel senin elinden şekvâya ben giderdim
 Âlemde âşıkâna bir dâd-ı vâh olaydı

Ebrû-yı bî-gılâfın çekseydi Zûlfikâr'ın
 Müjgân-ı mü-şikâfın etseydi saf katârın
 Sünbülleri dizeydi piyâde vü süvârın
 Hattın Habeş kuluyla alsaydı Fas diyârın
 Hüsnün sevâd-ı Çin'e dek pâdişâh olaydı

Zanneyledim ki aşkın esîri şâh olurmuş
 Üftâde-i cemâlin semâda mâh olurmuş
 Hakkâ ki ba'zı zannım hayli günâh olurmuş
 Çeşmin görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş
 Tek çeşmini göreydim bahtım siyâh olaydı

Cân-ı azîzim etdin bîgâne öz teninden
 Korkum budur ki bir gün tâ ki çıka evinden
 Allâh'a ben sığındım derd-i firâk elinden
 El çekdim ey nigârım vaslın temettu'undan
 Rûyine bârî bende tâb-ı nigâh olaydı

Devr-i lebinde cânâ ârâm-ı dil bulaydım
 Kaşın işâretiyle karşında bir duraydım
 Şu hasreti kefenle mezâra almayaydım
 Ömrüm içinde senden bir dem vefâ göreydim
 Râzî idim gamınla ömrüm tebâh olaydı

Mecnûn visâle ermez dârû's-şifâ yolundan
 Ser-menzile ulaşmaz seyr ü safâ yolundan
 Es'ad gibi erişir cevri ü cefâ yolundan
 Güçmüş murâda ermek Nevres vefâ yolundan
 Ey kâş kûy-ı yâre bir başka râh olaydı⁶⁵¹

⁶⁵¹ Muhammed Es'ad Erbili, *Divân-ı Es'ad*, 206-208.

Hâk-i pâ-y-i Hazret-i pîriz kerâmet bekleriz
 Bendegân-ı şâh-ı merdânız inâyet bekleriz
 Sanma ey zâhid ki mâl ü câh ü râhat bekleriz
 Nice yıllardır ser-i kûy-ı melâmet bekleriz
 Leşker-i sultân-ı irfânız vilâyet bekleriz

Mescid ü mihrâba etmez gönlümüz aslâ nazar
 Subha vü seccâdeden etdik tamâmiyle güzer
 Hubb-i dünyâ-yı denîden olmuşuz âzâde-ser
 Sâkin-i hâk-i der-i mey-hâneyiz şâm u seher
 İrtifâ'-ı kadr için bâb-ı sa'âdet bekleriz

Aşkdır kâlû belâdan kısmet-i mevhûbumuz
 İltifât-ı yârdır ma'sûkumuz mergûbumuz
 Eyleriz yüz cân fedâ isterse ger mahbûbumuz
 Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
 Bir bölük ankâlanız Kâf-ı kanâ'at bekleriz

Dağlanz cân u ciğer her şeb fırâk-ı yârdan
 Ağlanz kan ağlanız hep dîde-i hûn-bârdan
 Farkımız yokdur ser-i mü andelîb-i zârdan
 Hâb görmez çeşmimiz endîşe-i ağıyârdan
 Pâsbân-ı genc-i esrânız velâyet bekleriz

Bister-i tecrîd olunca ferş-i hânumânımız
 Gıpta-i erbâb-ı irfân oldu hâl u şânımız
 Güldürür ehl-i semâyı girye-i nâlânımız
 Sanmanız kim geceler bî-hûdedir efgânımız
 Mülk-i aşk içre hisâr-ı istikâmet bekleriz⁶⁵²

1.1.49. Divan - Merzifonlu İbrahim Cûdî

Kasım 1850'de Merzifon'da doğmuştur. Trabzonlu Cûdî Efendi'yle kanştırılmak için "Merzifonlu" olarak da anılır. Asıl adı İbrahim Cûdî'dir. Babası Hüseyin Efendi'yi iki yaşlarında iken kaybedince annesiyle birlikte dedesinin evine yerleşmiştir. Annesinin ikinci evliliğinden sonra teyzesinin yanında kalmıştır. Mahalle mektebini bitirdikten sonra rüşdiyeye gitmiş, ayrıca medrese derslerini takip etmiştir. Bir süre hıfza çalışmış ve hat dersi almıştır.⁶⁵³

⁶⁵² Muhammed Es'ad Erbilî, *Divân-ı Es'ad*, 210.

⁶⁵³ Ekrem Bektaş, "Cûdî Efendi, Muallim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), 8/80.

şeklinde devam eden rahatsızlığı sebebiyle ellerini kullanamaz hâle gelir. Emekli olup Halep'ten Urfa'ya döner ve ölümüne kadar buradan ayrılmaz. Bu rahatsızlık ölümüne kadar devam eder. Bundan sonra Abdî Efendi için hayat çok zorlaşmıştır. Devamlı bakıma muhtaç bir hâlde yaşamaya mahkûm kalmıştır. Yalnızlık ve hastalık, evlât acısıyla birleşmiştir. 1941 yılında Urfa'da vefat eder. Hacı Abdî Efendi'nin konuşma, anlama ve dinlemede hiçbir sıkıntısı yoktur. Titreme rahatsızlığından dolayı ellerini kullanamayışı şiirlerinin başkaları tarafından yazılmasını gerektirmiştir. Abdî Efendi'yi, yakınları yalnız bırakmamış, söylediği şiirleri kendisine katiplik yaparak hemen ve kendisinin ağzından kaleme almışlardır. Bu konuda ona en yakın olan kişi İncirkuşu Ahmet Efendi ile Halit Efendi'lerdir. Hacı Abdî Efendi'ye atfedilen *Divan* da bu nüshadır. Bu nüshanın bizzat şairimiz tarafından sözlü olarak okunarak tashihiinin yapıldığı da bilinmektedir.⁸⁵⁰

Hacı Abdî Efendi'nin şiirlerinin şekil özelliğinin esasta divan edebiyatına dayandığı görülmektedir. Yapı olarak beyit düzenine dayanır. Kafiye düzeni olarak da kasîde, gazel ve mesnevî tarzını tercih etmiştir. Şekil olarak divançe niteliğindedir. Genelde aruz veznini kullanan şairimiz az da olsa hece vezninde şiirler yazmıştır. İşin ilgi çekici tarafı, bu şiirlerin aynı zamanda gazel tarzında olmasıdır. Böylece Abdî Efendi'nin şekil bakımından da kendine özgü bir üslubu vardır. Hacı Abdî Efendi'nin şiirlerinde temsil ettiği tarzın bazı muhteva özellikleri mevcuttur. *Divançe*'ye münâcâtla başlamıştır. Klâsik divanlarda yer alan na'lar burada da yer almıştır ve 22 tanedir. Tevhîd tarzını denememiştir. Birçok divanda mutat olduğu gibi Abdî Efendi'nin divanında da Hazret-i Hüseyin'in şehadeti hakkında kaleme alınmış mersiyeleler vardır.⁸⁵¹

Şiirlerinden misaller:

Hüsnün senin ey dilber-i nâ-dîde kamer mi
Hûrî misin ey âfet-i cân yoksa beşer mi

Gör nâlelerim hâlîme rahm eyle civânım
Gözyaşı mı dîdemden akan hûn-ı ciğerdir

Nergis mi aceb dîdelerin gül mü yanağın
Peymâne-i kudret mi lebin şîr ü şeker mi

Gördükce seni tâzelenir sanki hayâtım
Sensiz bana bu cân-ı cihân zerre değer mi

Gülzâr-ı cemâlinde senin şûh-ı dil-ârâ
Abdî mi öten murg-ı nevâ-sâz-ı seher mi⁸⁵²

⁸⁵⁰ Ertan, *Urfaî Şair Abdî*, 14.

⁸⁵¹ Ertan, *Urfaî Şair Abdî*, 15-17.

⁸⁵² Ertan, *Urfaî Şair Abdî*, 130.

Hayâl-i yâr ile kesb-i safâ-yı tâm eder gönlüm
Gözüm ruhsâr-ı cânânı görür bayrâm eder gönlüm

O rütbe cân-fezâyım ki cemâl-i şâh-ı hûbâna
Nesîm-i cân-fezâdan büyüyen istismâm eder gönlüm

Hulâsa çâre yok tîr-i nigâh-ı çeşm-i dilberden
Ferâgat etmek istersen beni ilzâm eder gönlüm

Varıp nâ-geh esir olmuş kemend-i zülfüne yârin
Öper okşar yanağın vaslın istirhâm eder gönlüm

Ölürsem gam değil Abdî reh-i aşkında dildârın
Bana şândır bu âlemde bekâ-yı nâm eder gönlüm⁸⁵³

Cemâl-i yâr için hasret çeken bigâneler vardır
Humâr-ı çeşmime meftûn olan mestâneler vardır

Nüzûl etmiş sanar aşk-ı gülün her bôrküne şebnem
Rehinde meh-likânın katre katre dâneler vardır

Yıkılmış tâ temelden hâk ile yeksân olup gitmiş
Bu hikmet-hânede bilmem nice vîrâneler vardır

Mey-i gülfâminin bir cur'ası mest-i müdâm eyler
Elinde sâkinin her dem dönen peymâneler vardır

O bezm-i âşıkânın var mı âyâ mest-i sekrânî
Var ise lâ-cerem Abdî gibi divâneler vardır⁸⁵⁴

1.1.69. Divan - Abdülazîz Mecdî Tolun

Abdülazîz Mecdî Tolun, Balıkesir'in Okçukara mahallesinde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini babası Hâfız Hasan Efendi'den almıştır. Sonra rüşdiyeyi bitirmiştir. Dayısı şair ve müderris Yahyâ Nefî Efendi'den medreselerde okutulan İslâmî ilimleri öğrenmiştir. Dayısından icazet de almıştır. 1884'te rüşdiyeyi bitirmesinin akabinde dokuz yıl görev yapacağı aynı mektebe ikinci muallim olarak tayin edilmiştir. Rüşdiyenin idadiye dönüştürülmesinin ardından açıkta kalmıştır. Yeni açılan Balıkesir İdadisi'ne

⁸⁵³ Ertan, *Urfalı Şair Abdî*, 157.

⁸⁵⁴ Ertan, *Urfalı Şair Abdî*, 218.

Ey nihâl-i kaddi rahmâniyyete bir âbide
 Rahm ü şefkatdır der-i cûdunda resm ü kâ'ide
 Bâb-ı ikrâmında kevn olmakda sîr-i mâ'ide
 Âhiret bâzârına vardıkda eyler fâ'ide
 Nakd-i aşkıdır anın kim serverâ ser-mâyesi

Arz-ı hâlim eyleyip Tâhir bu nazm-ı na'tiyi
 Beklerim lutf-ı keremkâr-ı zevi'l-hâcâtiyi
 Var vukûfum ki bana te'mîn eyler âtiyi
 Bağ-ı cennetde ümîdim bu durur kim Zâtî'yi
 Cümle mü'minlerle ol server ede hem-sâyesi
 30 Mart 1945¹⁰⁵⁵

Şu'le-hîz etdin yine vaktiyle yanmış gönlümü
 Eyledin mecrûh-ı nev gûyâ kapanmış gönlümü

Çeşminin bilmem nasıl te'sîr-i sihr-âmîzi var
 Aşka mecbûr etdi sevdâdan usanmış gönlümü

Âteşin bir renge koydun aks-i ruhsârın ile
 Hayli demler sibga-i aşka boyanmış gönlümü

Göz süzüş baygın bakışlar eyledi bî-ihitiyâr
 Kendini fî mâ-ba'ad uslandı sanmış gönlümü

Mûm imiş âteş-ruhânın şevkine Tâhir gibi
 Zannederdim ben durulmuştur bulanmış gönlümü¹⁰⁵⁶

1.1.89. Divan-ı Kenz-i Şumûs - İbrahim Halil Soğukoğlu

İzmit'in Karamürsel kazasının Borçka (şimdilerde Gölcük'e bağlı Hamidiye) köyünde H. 1317 / M. 1902'de doğmuştur. İlim tahsiline babası es-Seyyid Said Hilmi'nin hususi medresesinde başlamıştır. Çok zeki ve hafızası kuvvetli bir zattır. Hocalarından aldığı dersleri mütalaa etmeden hıfzede bilmektedir. Hilmi Efendi oğlu şeyh İbrahim Halil'i bizzat kendisi okutmuştur. Kırk senede tahsil ettiği ilmi İbrahim Halil 14 yaşlarında ikmal etmiştir. 7 yaşlarında iken Kur'an-ı Kerim'i hıfzetmiş, 8 yaşlarında iken şeyh Muhammed Gelibolulu'nun *Muhammediyye* isimli kitabını ezberlemiştir. Tahsil ettiği ilmi tamamen hafızasına almıştır. Dört mezhebe ait ilme aşına olan İbrahim Halil kendisine yöneltilen suallere anında cevap vermiş. Arapça, Kürtçe, Lazca, Türk-

¹⁰⁵⁵ Atalay, *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe Şiirleri*, 89-90.

¹⁰⁵⁶ Atalay, *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe Şiirleri*, 247.

Hikâyet-i Gazel-i Nescafe¹⁵⁵⁰

Amerika-nâm diyâr-ı küffârda ulemâ-yı medrese-i Harvard'dan eblagü'l-bülegâ ve efsahü'l-fusahâ hâce-i hâcegân hazret-i Şinâsî-i hakan-şiyem ü pür-ilm ü hikem efendimüz Karye-i Engürü'de mukim Cem'iyet-i Lisân-ı Türki'ye hizmetle pür-ni'met olan fakîr ü hakîr-i pür-taksîr ve dahi âzâd-nâ-pezîr bende-i dîrinelerinden Cem kullarına buyurdıkları fermân-ı âlî-şânların ve ya hod eşref-i sâ'atlerinde kalem-i şerîfleriyle tesvîd eyledükleri hatt-ı humâyûnların diyâr-ı kefare ziyâdesiyle ba'îd olmağla mâ-beyninde dahi Bahr-i Muhît-i Atlasî dirler bir ummân-ı bî-kerân bulunmağla ulağât-ı zengiyân ma'rifetiyle viribimek dahi nâ-mekân u bî-imkân olduğundan tarîk-i heva üzre bâl-i murg-ı âhenîn ile ırsâl eylerler idi.

Kulları dahi hemân-dem dest-bûs-ı humâyûnlarına irûben kendüzüm min-gayri haddin şeref-yâb eylemekçün arıza tahrîr eyleyüp ba'zan dahi gazel-güne bir mektûb-ı manzûmî âcizâne kaleme getirüp manzûr-ı şâhâneleri ve matlûb-ı şevketâneleri olmağ için hâk-i pâ-yı devletlerine arz eyler idüm. Zîrde derc olunan ve Lisân-ı Osmani'deki kahve-i nâs lafzının galatı olduğundan bî-haber kefare-i fecerenün bilâ-takîk lisân-ı İngilizî'ye mâl idûben nescafe nâmiyle tesmiye itdükleri nesneyi vasf u medh eyleyen Gazel-i Nescafe ser-levhalı mevzûn u mukaffâ lafz-ı mücerredümüz ol makûle hevâ'ıyyâtumuzdan olup hâk-i cenab-ı sūdde-i devlet-me'âblarına sunduğumuzda câ'ize olmak üzere bir kâse-i câm içre vaz' olunmuş şol kara vü acı nesneyi ihsân-ı şâhâne olarak buyurmuşlar idi.

Ol vaktde Karye-i Engürü'de ol telh ü siyeh nesnenün killeti olmağla kulları ziyâdesiyle Memnûn u mahzûz olmuş ve ol nesnenün veliyy-i ni'metümüz melik-haşmet efendimüzün deryâ-yı ihsânından bir katre-i nâ-çiz olduğın bilûben ve dahi anı hâşâ mine't-teşbûh usûl-i kefare üzre bir mişrebe içreki ıssı suya serpeleyüp kemâl-i âfiyet ü memnûniyetle teşerrûb eyler iken ol telh ü siyeh nesne kullarına şarâb-ı ahmerden daha nûşîn âb-ı Kevser'den daha şîrîn ve dahi mâh-ı tâbândan sefid dârû-yı cândan müfid gelür idi. Anı her teşrîh itdükde devletlû efendimüzi Ulu Tann'nun tûl-i ömr ile ihyâ kılmasın devlet ü dârâtına zevâl virmemesin ve anun dahi ben kulinî ol telh ü siyeh nesneden bî-nasîb ü bî-behre komamasın niyâz eyler idüm. Şol eyyâmda hatt-ı gubârî ile nâ-çizâne rakam eyleyüp efendimüz hazretlerinin gubâr-ı der-i devletleri içre ilkâ eyledüğüm işbu gazel-i pür-hezel oldur:

¹⁵⁵⁰ Bu "Hikâye" rahmetli büyük dostum Prof. Dr. Şinasi Tekin'e Osmanlı padişahlarının fermanlarındaki dil ve üslûbu "latife yollu taklit ederek" mektuplaşmalarımızın anısı için yazılmıştır. "Hikâye"ye konu olan "Gazel-i Nescafe", Tekin'in o yıllarda Amerika'dan Türkiye'ye bir gelişinde hediye olarak getirdiği küçük bir kavanoz nescafeye teşekkür amacıyla "şaka yollu" söylenmiştir. Hatta, gazelin 3. beytinde "nescafe" sözü üzerine "kahve-i nâs" biçiminde yaptığını "halk etimolojisi" de gazeli okuduğunda Tekin'in çok hoşuna gitmişti Gazelin sonuna sonradan dört beyit ekledim. Bunlar, 2006-2008 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde konuk öğretim üyesi olarak yüksek lisans ve doktora dersleri verdiğim günlerde Bölüm'ün öğretim üyesi ve asistanları olan sevgili arkadaşlarımla yaptığımız sıcak ve renkli "nescafe söyleşileri"ni anımsatmak amacıyla onlara sunulmuştur. Aynı zamanda, gazelin makta beytinin birinci dizesinde dile getirilen düşünce, Şinasi Tekin'in söz konusu Bölüm'ün eski bir hocası olduğu anımsandığında ona karşı duyulan özlemi de anlatmaktadır.

Bâde-i gül-rengi bir kez sâki-i gül-çehreden
Etmeyenler nûş bilmez kıymetin ey nescafe

Kim bilir âlemde aslın “kahve-i nâs” olduğunu
Asl u neslin oldur andan rûtbetin ey nescafe

Görmesin rûy-ı şefâ'at dünya vü ahretde kim
Redd ü inkâr eyleyenler hürmetin ey nescafe

Tevbeden bî-tâb düşmüş ehl-i keyfi gör gözet
Eyleme zinhâr eksik rahmetin ey nescafe

Sâde yâ hod şîr ü şekker olsa da mergûb olur
Çünkü beyne'n-nâs çokdur râğbetin ey nescafe

Günde on beş kâse de nûş etse ister ehl-i keyf
Rûz u şeb dillerdedir çün hasretin ey nescafe

Bezm-i meyde eylesin yârân sohbet tâ-be-subh
Ben de eydem tâ-be-şeb kim sohbetin ey nescafe

Cem diler her katreni nûş eylemek ahhâb ile
Çün yayılır râyihandan hikmetin ey nescafe¹⁵⁵¹

Gazel-i Bûrek-i Âb¹⁵⁵²

Yine bir sofrada lezzetle yedik suböreği
N'ola her gün bulabilsem de yesem bu böreği

¹⁵⁵¹ Cem Dilçin, “Divançe-i Cem'den Birkaç Örnek”, *Journal of Turkish Studies Cem Dilçin I (Harvard University)* 33 (2009), LXXXIII-LXXXIV.

¹⁵⁵² Annem “eli hünerli” bir kadındı. Her yemeği yenilecek lezzette yapardı. Yaptığı zeytinyağlı sarma ve dolmalar “yeme de yanında yat” türünden olurdu. Etli olsun zeytinyağlı olsun yaprakları serçe parmak ölçüsünde sarar; doldurduğu biber, patlıcan, kabak, soğan, domates dolmaları eşitlikle birbirinden ayırdedilemezdi. Pişirdiği zeytinyağlı lahana sarmaları ısırmaya, çiğnenmeye gerek kalmadan ağzınıza aldığınızda boğazınızdan kayar giderdi. Suböreği, sütlaç ve un helvası yapmakta üstüne yoktu. “Suböreği Gazeli”nden annemin işte bu “marifet”ine gönderme yapılmıştır. Bu gazel, şimdi kâilini hatırlayamadığım “dilberdudağı” redifiyle bu addaki tatlı üzerine söylenmiş bir gazelden esinlenerek yazılmıştır. Söz konusu gazelin aklımda kalan baştan ilk iki beyti şöyledir:

Bize lutfetdi yedirdi paşa dilberdudağı
Ne kadar tatlı imişsin yaşa dilberdudağı

Tatlımız böyle olunca acabâ canlınızın
Ne olur lezzeti sorsam sana dilberdudağı

Ne Can Bâkî Ne Ten Bâkî

Cihân fânî felek cânî ne can bâkî ne ten bâkî
Amân vermez zamân cârî ne şâm bâkî ne gün bâkî

Harâb olmuş şu mecnûnun nasıl vazgeçsin aşkından
Ezel bezminde coşsak da ne nân bâkî ne hân bâkî

Ecel gizlenmiş ol cânlar yakan gözle gülüşlerde
Vefâ ummam şu sevdâdan ne kan bâkî ne kin bâkî

Bırak zevkin safâsın terk edip kurtul şu varlıktan
Ne Cem bâkî ne câm bâkî ne zan bâkî ne şân bâkî

Bir elden satmak isterdim bu câna tek bahâ sensin
Kalem susmuş kelâm susmuş ne şeytânlık ne cin bâkî

Belâsız bir anım geçmez bu sevdâya düşelden Hic
Gönül cândan vefâ bekler ne sen bâkî ne ben bâkî¹⁶⁷⁸

1.1.159. Divan - Ömer Demirbağ

Ömer Demirbağ, Elâzığ'ın Palu ilçesinde 1959 yılında dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise öğrenimini Elâzığ'da tamamlamıştır. Üniversite tahsilini de aynı şehirde Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamlamış ve 1982 yılında mezun olmuştur. Askerlik görevi ve bir müddet de özel dershane öğretmenliğinin ardından 1988 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne araştırma görevlisi olarak atanmıştır. Aynı Üniversite'nin Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı anabilim dalında "Divan Şiirinde Hz. Muhammed" konulu yüksek lisans tezini tamamlamıştır. Yine aynı enstitüde "Koca Râgıb Paşa ve Divan-ı Râgıb" isimli doktora tezini 1999 yılında bitirmiştir. Bir müddet sonra aynı bölüme yardımcı doçent olarak atanmıştır. Hâlen buradaki görevini sürdürmekte olan şair, evli ve beş çocuk babasıdır.¹⁶⁷⁹

Ömer Demirbağ şiirlerini *Divan*'ında toplamıştır. Şiirlerinde aruz hâkimdir. Aruzı iyi kullanan şairin, şiirin içinde Türkçe kelimeleri seçerek yerinde ve rahat bir şekilde kullandığı görülmektedir. Arapça ve Farsça kökenli kelimelere çok rağbet etmediği gibi tamlamalara da fazla yer vermemiştir. Şiirlerinde sade bir dil kullanmıştır. Şair şiirlerini yazarken herhangi bir mahlâs kullanmamıştır.¹⁶⁸⁰

¹⁶⁷⁸ Kavruk, *Nev-Divan*, 158.

¹⁶⁷⁹ Onur, *Harputlu Divan Şairleri*, 415.

¹⁶⁸⁰ Onur, *Harputlu Divan Şairleri*, 415.

Şairin *Divan*'ının yanı sıra *Kadı Burhânettîn ve Şiiri*¹⁶⁸¹, *Süleyman Şâdî Divanı*¹⁶⁸² isimli bilimsel çalışmalar neşredilmiştir.

Ömer Demirbağ, neden klâsik tarzda şiirler yazdığını bir şiirinde şöyle belirtmiştir:

Gelin ey ehl-i şi'ir biz de gazel söyleyelim
Ve de Bâkî vü Fuzûlîce güzel söyleyelim

Yazalım tâ ki yeşersin yeniden hâs şi'ir
Onu biz söylemesek söylemez el söyleyelim

Bütün ilhâmımız İslâm bunu i'lân edelim
Hele İslâm ki ebeddir ü ezel söyleyelim

Güzelim Türkçenin uydurmaca bükmüş belini
A dilim sen dahi doğrul ve düzel söyleyelim

Arab'ın nazmı kasîd hem Acem'in mesnevîdir
Gelin ey ehl-i şi'ir biz de gazel söyleyelim¹⁶⁸³

Şiirlerinde neden mahlâs kullanmadığını da şu şiiriyle açıklamıştır:

Takdire belî söylemişiz "lâ"yı bıraktık
Baş eğdik O'nun hükmüne ammâyı bıraktık

Bin derdime bin şerh ile izâhı ko zâhid
Çoktan beri biz çünküyü zîrâyı bıraktık

Yoktur bu yıkık kalbe tesellî bunu bildik
Aldırma geçerden geçip inşâyı bıraktık

Hem-râh bizi varsın yine koysun yarı yolda
Allâh bize kâfî öte sevdâyı bıraktık

Yaş geçti ömür bitti eyâ şûh-ı sitemger
Keyf eyle ki biz sen ile dâvâyı bıraktık

Ufkumda fırak kaynıyor akşamları dem dem
Gör sanki ocağ üstüne biz çayı bıraktık

Bilmez mi bilen şi'r ü gazel şimdi kimindir
Ma'lûm diyerek mahlâs u imzâyı bıraktık¹⁶⁸⁴

¹⁶⁸¹ Ömer Demirbağ, *Kadı Burhânettîn ve Şiiri* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2011).

¹⁶⁸² Süleyman Şâdî (Karşî), *Divan*, haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ömer Demirbağ (Ankara, 1993).

¹⁶⁸³ Ömer Demirbağ, *Divân* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2024), 16.

¹⁶⁸⁴ Demirbağ, *Divân*, 60.

Şiirlerinden misaller:

Bi-nefes ârif eğilmiş kalbe Allâh bir diyor
Parmağın tesbih vurur her darbe Allâh bir diyor

Âlem avcun içre kurbân olduğum tevhîd çeken
Habbe Allâh bir diyor hem kubbe Allâh bir diyor

Mustafâ'nın aşkıçün yâ Rabbenâ görsün gözüm
Tâ ebed kalbim yönelmiş Rabbe Allâh bir diyor

Yön yok olmuş yol silinmiş birlik olmuş her cihet
Zerreden âfâka her bir şûbe Allâh bir diyor

Mekke Yesrib Sevr ü Hirâ hem Arâfât hem Uhûd
Hem Safâ hem Merve Zemzem Ka'be Allâh bir diyor

İnleyiştir bir diyor bin zulmün altından Bilâl
Kükreyiştir Hamza girmiş harbe Allâh bir diyor

Birliğin i'lânıdır târîh dokur bin nakş ile
Her ocak her hânîkâh her türbe Allâh bir diyor

Bir diyor meydân-ı âlem âşikârdır âşikâr
Bir diyor hem izbelerden izbe Allâh bir diyor

Bir tecellîdir ki birlik mahvolur ânında şirk
Bir bakarsın put ve haç pür-cezbe Allâh bir diyor

Bahşeder bir hâl ki tevhîd Kays Leylâ'dan geçer
Âşıkân kılmakda cânın hîbe Allâh bir diyor

Lutfet Allâh'ım Kirâmen Kâtibin yazsın beni
Mâ-sivâdan eylemişdir tövbe Allâh bir diyor¹⁶⁸⁵

Bırakır mı yaradan âlemi rahmetsiz efendim
Ebedî sizsiniz âlemlere rahmet siz efendim

Ne kadem altmış üç ak yıl boyu bûs eyledi toprak
Şu dönen kürreye tâcdır o ayakdan iz efendim

¹⁶⁸⁵ Demirbağ, *Divân*, 20-22.

Şunu bildirdiniz ey âleme peygamber-i zî-şân
Ebediyyet dahi mümkün ve bekâ câ'iz efendim

Bu cihân dilsiz ufuklar da sağırken siz olunca
Dirilip arz hatîb oldu semâ vâ'iz efendim

Bilelim siz ile şâhım nedir Allâh'a kul olmak
Olahım kul baş eğilsin ve bükülsün diz efendim

Nu buyurduysanız el-hak ki vahiydir size Hak'dan
Diyoruz işte semi'nâ ve eta'nâ biz efendim

Size kurbân olunur başka söz olmaz size karşı
Sizi medhetmede billâhî kelâm âciz efendim¹⁶⁸⁶

Budur senden niyâzım hâcetim yâ Rab budur senden
Yönüm döndürmesin artık hevâ gaflet gurûr senden

Bu kalb bir levhadır müdhiş yazıp bozmak senin her iş
İçik iklimi sendenmiş keder senden sürûr senden

Muhîtsin çevrelersin hep kulun kendin sokan akreb
Gazab etsen amân yâ Rab kimi kimdir korur senden

Her ân var yok bütün eşyâ ne olmaz sen dilersin ya
Eğer sahrâ eğer deryâ taşar senden kurur senden

Kulun kul olsa kimdendir esenlik bulsa kimdendir
Yanıp kavrulsa kimdendir bütün zıll ü harûr senden

Kerem senden Kerîm'sin sen ve Rahmân'sın Rahîm'sin sen
Celîl'sin sen Azîm'sin sen cihânlar dem vurur senden

Bu kul bî-çâredir her dem yarım asr oldu ömrüm hem
Kerem yâ Ekreme'l-Ekrem doyur nûrunla nûr senden¹⁶⁸⁷

¹⁶⁸⁶ Demirbağ, *Divân*, 28.

¹⁶⁸⁷ Demirbağ, *Divân*, 58.

Şairin şiirlerinde kullandığı dil oldukça sadedir. Zaman zaman tahmîs ve taştîr ettiği şiirlerde dil ağırlaşmaktadır. Hece ölçüsüyle yazdığı şiirler de ise dil çok daha sadedir. Şiirlerinin bir kısmı didaktik bir kısmı ise liriktir.²³⁵⁷

Şiirlerinden misaller:

Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın Bahâr-âbâd İsimli Gazelini Tahmîs

Rengi yâkût lemsi âteş gonca-femler görmüşüz
Yâre derd ağyâra dermân çok sanemler görmüşüz
Mest olur yâdıyla yârân özge demler görmüşüz
Hayli şeb encümden efzûn câm-ı Cemler görmüşüz
Bezm-i meyden sonra subh-ı muhteşemler görmüşüz

Seyrederken gül görüp gülşende lâl olmuş hezar
Besteler nakletti hûblar meclisinden rûzgâr
Teşnedir bir lâhza ayrılmaz çemenden cûybâr
Hüsn ü aşk ikliminin feyziyle sermest-i bahâr
Reng ü büy eksilmeyen bağ-ı iremler görmüşüz

Binde birdir tâ gönülden yâr için zâr eyleyen
Kendisin inkâr eder hep aşkı inkâr eyleyen
Ehl-i dil olmak gerekdir meyl-i dildâr eyleyen
Meyle Hâfız neyle Mevlânâ'yı tezkâr eyleyen
Pür-terennûm kişver-i Rûm u Acemler görmüşüz

Duymuşuz gurbetde sensiz cân-hırâş feryâdlar
Zâhiren şen bātinen âh eyleyen nâ-şâdlar
Çâresizlikden içip berbâd olan âbâdlar
Şûh Şîrinler yüzünden dağ delen Ferhâdlar
Aslıhanlardan yanan âşık Keremler görmüşüz

Gül niyâz eylerse âşık andelîb olmaz mı lâl
Keşf-i esrâr eylemek ey dil muhabbetsiz muhâl
Aşkı anlatmazsa Öksüz bunca tahmîs kıl ü kâl
Zikre lâyık bahsi ancak zevkidir ömrün kemâl
Gerçi tâlî'den nihâyetsiz sitemler görmüşüz²³⁵⁸

Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın Vedâ Gazelini Taştîr

Ömrün şu biten neşvesi tām olsun erenler
Rindân yine âzâde-i kâm olsun erenler

²³⁵⁷ Yeniterzi, *Mevlânâ Âşığı Konyalı Bir Şair Veysel Öksüz ve Şiirleri*, 17.

²³⁵⁸ Yeniterzi, *Mevlânâ Âşığı Konyalı Bir Şair Veysel Öksüz ve Şiirleri*, 96.

2.1.4. Meslekleri

Prof. Dr. Mustafa İsen Osmanlı döneminde yazılmış tezkirelerden hareketle hazırladığı bir makalesinde divan şairlerinin meslekî konumlarını istatistikî olarak vermiştir. Buna göre tezkirelere girmiş divan şairlerinin meslekî konumları şöyledir: %36 ilmiye, %28 bürokratlar, %5,7 şeyhler-dervişler, %3,7 askerler, %3,7 esnaf ve serbest meslek, %1,8 saray mensupları, %0,8 din görevlileri.²⁴⁴⁰

20. yüzyılda divan kaleme alan şairlerin meslekî konumlarını incelediğimizde dikkati en çok çeken meslek grubu memuriyettir. 240 şairin 92'si memurdur. 80'i ilmiye sınıfı sayabileceğimiz kategoriye girmektedir. Din görevlilerinin sayısı da hiç azımsanmayacak durumdadır. 240 şairin 44'ü din görevlisinden oluşmaktadır. 36 kişi serbest meslek erbabıdır. 17 kişi bürokratik makamlarda görev almıştır. 12 kişi asker, 11 kişi hâkim-kadı-savcı-avukat, 11 kişi mebus-milletvekili, 11 kişi çiftçi, 7 kişi gazetecilik yapmaktadır. Bu rakamlara göz atıldığında klâsik dönemdeki şairlerle, 20. yüzyılda divan yazan şairlerin mesleklerinin çoğunlukla birbirine paralel olduğu görülmektedir.

Şairlerin meslekî konumlarını detaylı bir şekilde şöyle sıralayabiliriz:

Memur (92 - %38,4)

Öğretmen - müderris - muallim (67 - %28)

Din görevlisi (44 - %18,4)

Serbest meslek (36 - %15)

Bürokrat (17 - %7,1)

Öğretim üyesi - öğretim görevlisi (13 - %5,4)

Asker (12 - %5)

Hâkim - savcı - kadı - avukat (11 - %4,6)

Milletvekili - mebus (11 - %4,6)

Çiftçi (11 - %4,6)

Gazeteci (7 - %2,9)

Hattat (5 - %2)

İşçi (3 - %1,2)

Kaymakam (3 - %1,2)

Neyzen (2 - %0,8)

Bankacı (1 - %0,4)

Eczacı (1 - %0,4)

Kimyager (1 - %0,4)

Mimar (1 - %0,4)

Mühendis (1 - %0,4)

Noter (1 - %0,4)

Ses sanatçısı (1 - %0,4)

Veteriner (1 - %0,4)

²⁴⁴⁰ İsen, *Ötelerden Bir Ses*, 229.

2.1.5. Tasavvufî Rabitaları

Osmanlı coğrafyası göz önüne alındığında tarikatların oldukça yaygın olduğu görülmektedir. En yaygın tarikatlar Bektâşîyye, Mevlevîyye, Bayrâmîyye, Rifâ'îyye, Zeynîyye, Halvetîyye, Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Sa'diyye ve Bedeviyye'dir. Bunların yanı sıra Evhâdiyye, Kâzerûniyye, Semerkandiyye ve Şâzeliyye tarikatları da sınırlı olarak yaygınlık kazanmıştır.²⁴⁴¹

Prof. Dr. Mustafa İsen "Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü"²⁴⁴² isimli çalışmadan hareketle hazırladığı makalesinde divan şairlerinin tasavvuf ve tarikat ilişkilerini istatistikî olarak ortaya koymuştur. Buna göre Mevlevî 220 (%68), Halvetî 27 (%9), Nakşî 33 (%8), Gülşenî 17 (%5), Bektâşî 7 (%2), Kâdirî 6 (%2), Bayrâmî 5 (%2), Celvetî 4 (%1), Hamzavî 1, Hurûfî 1, Şa'bânî 1, Üveysî 1 şair vardır.²⁴⁴³ Osmanlı döneminde eser veren divan şairlerinin tarikat bağlantıları düşünüldüğünde Mevlevîyye'nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ardından Halvetîyye ve Nakşibendiyye gelmektedir.

20. yüzyılda divan yazan şairlerin pek çoğunun tasavvufî bağı mevcuttur. 240 şairden 109'u yani neredeyse yarısına yakın bir kısmı mutasavvıftır. Osmanlı döneminde eser veren divan şairleriyle 20. yüzyılda divan yazan şairlerin tarikat tercihlerinde farklılık görülmektedir. Osmanlı dönemi şairlerin tercihlerindeki ilk üç sırayı alan Mevlevîyye - Halvetîyye - Nakşibendiyye sıralaması, 20. yüzyılda divan kaleme alan şairlerde Nakşibendiyye - Mevlevîyye - Bektâşîyye/Kâdiriyye olarak değişmiştir.

20. yüzyılda divan kaleme alan ve 12 ayrı tarikata mensup olan şairlerin tarikatlara göre sayılarını ve yüzdelik oranlarını şöyle gösterebiliriz:

Nakşibendiyye:	38	(%35,7)
Mevlevîyye:	18	(%16,5)
Bektâşîyye:	17	(%15,5)
Kâdiriyye:	17	(%15,5)
Melâmîyye:	13	(%11,9)
Halvetîyye:	9	(%8,2)
Uşşâkiyye:	8	(%7,3)
Rifâ'îyye:	4	(%3,6)
Bayrâmîyye:	1	(%0,9)
Sa'diyye:	1	(%0,9)
Şâzeliyye:	1	(%0,9)

²⁴⁴¹ Reşat Öngören, "Osmanlı Türkiye'sinde Tarikatlar", *Türkiye'de Tarikatlar - Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 61.

²⁴⁴² İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.

²⁴⁴³ İsen, *Ötelerden Bir Ses*, 216.

SONUÇ

Tespitlerimize göre 20. yüzyılda en az 240 şair tarafından divan kaleme alınmıştır. Klâsik şiirin bittiğinin varsayıldığı bir dönemde bu sayının oldukça yüksek olması dikkat çekicidir. Bu divanlar incelendiğinde Osmanlı döneminde yaşayan şairlerle 20. yüzyılda divan tertip etmiş şairlerin eserleri arasındaki farklılıkların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Divan şiirinin temel felsefesi büyük oranda korunmuştur. Aşk, âşık ve maşuk gibi temel mefhumlara yaklaşım konusunda bazı istisnalar olmakla birlikte şiirin ana bünyesini sarsıcı çok bariz farklar olmadığı görülmüştür. Klâsik edebiyatımıza hâkim olan tasavvufi muhteva son asırda da belirgin bir şekilde görülmektedir. Bunda pek çok şairin mutasavvıf olmasının büyük etkisi vardır.

Klâsik edebiyatımızı incelediğimizde şairlerin büyük oranda erkeklerden oluştuğu görülmektedir. 20. yüzyıla gelindiğinde divan yazan şairlerin ikisi hariç hepsi erkektir.

20. yüzyıl divanlarını tedkik edecek olursak karşımıza klâsik edebiyatımızın genel anlayışının dışına -az da olsa- bazı hususlarda çıkıldığı görülmektedir. Bilindiği gibi klâsik edebiyat geleneğimiz hem şekil unsurları hem muhtevası itibarıyla katı kurallara sahiptir. Her bir şair bu kurallara riayet etmekle mükelleftir; fakat 20. yüzyılda yazılan divanlarda zaman zaman bunun dışına çıkıldığı görülmektedir. Bu divanlarda gelenekte rastlanmayan, alışılmadık bazı ifadeler karşımıza çıkmaktadır. Aşkın verem hastalığına benzetilmesi, intihar, kalpazanlık, ırgatlık, dır dır etmek, polis, jandarma, angarya, ocak söndürmek, enselemek, züğürtlük, cop yemek, vergi, diplomatlık, içli köfte, künefe, hamsi, nakit para gibi pek çok isim, eşya, tabir ve mefhum bu yüzyılda kaleme alınan eserlerde karşımıza çıkmaktadır.

Klâsik şiirimizde şairlerin hususî hayatlarının kaleme aldıkları şiirlere pek yansımadağı bilinmektedir. Son dönemde divan kaleme alan şairlerin divanları incelendiğinde bazı şairlerin hususî hayatlarıyla ilgili muhtelif bilgilerin divanlardan çıkarılabildiği görülmektedir.

20. yüzyılda tematik tarzda bir divançe kaleme alınmıştır. Bu asırda tematik olarak yazılmış tek divançe budur. Talât Gönensay tarafından kaleme alınan eserin ismi “*İkinci Dünya Harbi İçin Divançe*”dir. Şiirlerin tamamı bu dönemle ilgilidir.

Klâsik edebiyatımızın temel vezni aruzdur; fakat az da olsa zaman zaman hece vezniyle de şiirler kaleme alınmıştır. Buna mukabil olarak bu yüzyılda yazılan divanlarda hem hece vezninin hem de aruz vezninin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Divan yazan 101 şair divanlarını kaleme alırken hem aruz hem de hece veznini birlikte kullanmıştır. Hece vezniyle kaleme alınmış şiirler, geçmiş dönemlere oranla son yüzyılda artmıştır. Çok az da olsa bazı şairlerde serbest tarzda şiir yazma temayülü de vardır. Bu dönemde yazılmış divanlarda pek çok şair üslup olarak günlük konuşma diline yakın tarzda şiirler kaleme almıştır. Günlük konuşma diliyle aruz vezninin imtızacı net bir şekilde görülmektedir.

Klâsik Türk edebiyatında divanlara özel bir isim verme geleneği yok denecek kadar azdır. Buna mukabil 20. yüzyılda yazılmış divanların azımsanmayacak bir bölümüne özel isimler verilmiştir. *Sâkı-i Aşk*, *Mecmû'a-i Eş'ânım*, *Şiirler*, *Reşehât-ı Tahassür*, *Neşîde*, *Güfte-i Kâmil*, *Reyâhîn*, *Enfâs-ı Bâkî*, *Aşkın Sesi*, *Solgun Çiçekler*, *Aşk Sızıntıları*,

San Çiğdemler, Nefesler, Gazeller, Bir Ömür Boyunca, Sühba-i Emrî, Gülzâr-ı Âşıkân, Gönül Damlaları, Kalbimin Duyguları, Gönül Sadâsı, Hülâsatü'l-Hakâyık, Eski Şiirin Rüzgârıyla, Hulviyyât, Nüzhetü'l-Ervâh, Mihrâb-ı Aşk, Tuna'yla Hasbîhal, Kadîm Mânâ'nın Rüzgârıyla, Zâdegân, Nidâ ve Nağmedir Zaman, Nesl-i Revân bunlardan bazılarıdır.

Bilindiği üzere birden fazla şairin bir araya gelerek bir şiiri oluşturma faaliyetine müşterek şiir yazma geleneği denmektedir. Bu gelenek 20. yüzyılda da devam etmiştir. Tespitlerimize göre 20. yüzyılda divan yazan şairlerden Seyyid Selâm Efendi, Penâhî ile; Bursalı Murâd Emrî, Mehmed Şemseddîn Efendi ile; Bahâ, Recâ'izâde Mahmûd Ekrem (2) ve Sâmî ile; Yozgatlı Mehmed Sa'îd, Sâdıkî, Aşkî, Bâdî, Yozgatlı Hıfzî (2) ile; Hüseyin Vassâf, İbnülemin Mahmûd Kemâl İnâl, Muhammed Hazmî, Mehmed Şemseddîn ve Hâfız Nasfet Efendi ile; Mehmed Şemseddîn Ulusoy, Hüseyin Vassâf ve Murâd Emrî ile; Ahmet Talât Onay, Dehrî ile, Mehmet Ali Aynî Edib ile müşterek şiirler yazmışlardır. Âtîf'ın oldukça fazla müşterek şiiri mevcut olmasına rağmen bu şiirleri kimlerle birlikte yazdığı bilinmemektedir.

Klâsik edebiyatımızın en belirgin hususiyetlerinden biri şairlerin birbirlerine nazîre olarak şiirler kaleme almasıdır. 20. yüzyılda yazılan Hasan Âlî Yücel'in *Divan'ı Fuzûlî'nin Türkçe Divan'ına nazîre olarak kaleme alınmıştır*. Klâsik edebiyatımızın en mühim geleneklerinden olan nazîrecilik 20. yüzyılda divan kaleme alan şairlerde de çok yaygın şekilde görülmektedir. Nazîreciliğin bazı türevleri sayabileceğimiz terbî, tahmîs, taştîr, tesdîs gibi uygulamalar da yine bu yüzyılda dikkati çekmektedir. Fuzûlî, Nedîm, Yahyâ Kemâl Beyatlı, Niyâzî-i Mîsrî, Bağdatlı Rûhî, Şeyh Gâlib, Şeyhülislâm Yahyâ, Hersekli Ârif Hikmet, Ziyâ Paşa, Râsih, Zâtî, Nâbî, Bâkî gibi şairlere 20. yüzyılda da nazîreler yazılmıştır. Klâsik dönemdeki ustalara nazîreler yazan 20. yüzyıl şairleri, kendi çağdaşlarına da nazîreler yazmışlardır.

Bilindiği üzere Osmanlı Türkçesinde noktalama işareti kullanılmamıştır. Tabii olarak klâsik Türk edebiyatında da noktalama işaretleri kullanılmamıştır. 20. yüzyılda kaleme alınan divanlardan sadece birkaçında noktalama işaretlerinin yazma nüshalarda kullanıldığı görülmektedir. Merzifonlu İbrahim Cûdî, Su'ûd Mehmed Yavsî ve Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı, divanlarında noktalama işaretlerini kullanmışlardır.

20. yüzyılda divan yazan 240 şairin 44'ü İstanbul, 14'ü Urfa, 10'u Erzurum, 9'u Diyarbakır, 9'u Elâzığ, 8'i Sivas, 6'sı Antep, 6'sı Malatya, 6'sı Trabzonludur. Bir kültür merkezi olarak İstanbul her zaman olduğu gibi bu yüzyılda da zirvedeki yerini korumaktadır. Aynı şekilde Urfa, Elâzığ, Erzurum, Antep, Sivas, Malatya, Trabzon, Amasya gibi şehirlerimizin de azımsanmayacak kadar çok şair yetiştirdikleri görülmektedir.

20. yüzyılda divan yazan şairlerin tamamına yakını şiirlerinde mahlâs kullanmıştır. Sadece Erbilli Abdürrezzak Ağa, Mehmed Şerefeddin Yaltkaya, Ömer Demirbağ, Manastırlı Halil Recai Bey ve Cevat Durceylan şiirlerinde mahlâs kullanmamıştır. Birden fazla mahlâs kullanan şairler de vardır.

20. yüzyılda divan kaleme alan şairlerin meslekî konumları incelendiğinde dikkati en çok çeken meslek grubunun memuriyet olduğu görülmektedir. 240 şairin 92'si (%38,4) memurdur. 80'i (%33,4) ilmiye sınıfı sayabileceğimiz kategoriye girmektedir. Din görevlilerinin sayısı da hiç azımsanmayacak durumdadır. 240 şairin 44'ü (%18,4)

EK

EK-1. Divanı Olmayan; Fakat 20. Yüzyılda Aruz Vezniyle Şiirler Yazan Bazı Şairlerin Şiirlerinden Misaller**ABBAS SAYAR - GAZEL**

Âlem-i ma'nâda meh var ammâ bir meh-pâre yok
Derd-i aşkdan eşhedü der çâresiz bir yâre yok

Ol büt-i tersâ için terk eyledim ma'mûreyi
Âlem içre cây-ı gamda ben gibi âvâre yok

Cilve-i Rabbânîdir bu ehle gam eksik değil
Kâfire şâd olma var ammâ düşün ensâre yok

Tekne-i dil bahr-i gamda bir ümîd bekler durur
Vâh selâmet küncüne meyletmeye emmâre yok

Tâlihın kahrında hissem n'eyleyim pek çok imiş
Gel bu derdi çek gönül sen gayrı kim bir çâre yok²⁵⁴⁹

ABDULLAH ÖZTEMİZ HACİTAHİROĞLU - MESNEVÎ'DEN

Dinle ney'den duy neler söyler sana;
Sızlanır hep ayrılıklardan yana:

“Kesdiler sazlık içinden”, der, beni;
Dinler, ağlar: Hem kadın, hem er beni.

Göğsü, göz göz ayrılık delsin de bir,
Sen o gün benden işit özlem nedir.

Her kim aslından uzak düşsün: Arar;
Yurda dönmek ister, uygun gün arar.

Dosta kâh yoldaş, kâh düşmâna,
İnleyip sesler duyurdum her yana.

Dost olur sanmakda her insân bana,
Sırlarım gel gör bilinmezdir ona.

²⁵⁴⁹ Abbas Sayar, *Şiirler* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002), 175.

ALİ ULVİ KURUCU - DERDMENDİM

Dermendim yâ Resûlallâh devâ ol derdime
 Dest-gîr ol yâ Habîballâh bu âsî mücrime
 Sen şefâ'at kâni varken yalvarayım ben kime
 Ben Resûl-i kibriyânın bülbül-i nâlânıyım
 Mücrimim gerçi cemâl-i Mustafâ hayrânıyım

Büy-ı vaslındır mu'attar eyleyen sümbülleri
 Nûr cemâline eserdir bağ-ı aşkın gülleri
 Gül cemâlidir habîbim mest eden bülbülleri
 Ben Resûl-i kibriyânın bülbül-i nâlânıyım
 Mücrimim gerçi cemâl-i Mustafâ hayrânıyım

Cânını cânâna kurbân eyliyor pervâneler
 Bezm-i vaslın neş'esinden gaşyolur mestâneler
 Âşkın gözyaşlarından doldu hep peymâneler
 Ben Resûl-i kibriyânın bülbül-i nâlânıyım
 Mücrimim gerçi cemâl-i Mustafâ hayrânıyım

Ermer istersen o Şâh'ın himmet ü imdâdına
 Cân ü dilden âşık ol sen ism-i zât evrâdına
 Ses verir Ulvî melekler âteşin feryâdına
 Ben Resûl-i kibriyânın bülbül-i nâlânıyım
 Mücrimim gerçi cemâl-i Mustafâ hayrânıyım²⁵⁵³

ÂMİL ÇELEBİOĞLU

*-Dinleyen, birleyen ve inleyenlerden olan aşk-ı ilâhî ile yanan, yani hakikî yolu bulan
 yol eri, fetheden gönülleri merhum ve mağfur Fethi Gemuhluoğlu ağabeyimizin azîz
 hâtırasının ilhâmıyla-*

Gitdi ey dil kimi sevdik ise cânân diyerek
 Etmedik gerçi şikâyet yüce fermân diyerek

İçimiz ağlasa da kan elimizden ne gelir
 Mest ü nâlân döneriz bir nice meydân diyerek

Bi-vefâ olduğun âhir bize bildirdi felek
 Bunca cevri ü sitemi çekdirip âsân diyerek

²⁵⁵³ Ali Ulvi Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, haz. Dr. Ali Kemâl Belviranlı (İstanbul: Marifet Yayınları, 2014), 160.

CEMÂL KURNAZ - BEYÂN-NÂME*Osman Yüksel Serdengeçti'ye*

Tâ ebed hem-yâre-i hicrân olan anlar bizi
 Gâye-i vuslat için giryân olan anlar bizi
 Lâ-mekân kürsünde cân pinhân olan anlar bizi
 Zât-ı Hak'da mahrem-i irfân olan anlar bizi
 İlm-i sırda bahr-i bî-pâyân olan anlar bizi

Er odur kim yâr elinden derd çeker hem inlemez
 Aşkı rehber eyleyenler gayrıdan söz dinlemez
 Hey gülüm an bunu sen Mecnûn-misâl hep ağla gez
 Bu fenâ gülzârına bûlbûl olanlar anlamaz
 Vech-i bâkî hüsnüne hayrân olan anlar bizi

Sarhoşuz hey aşk şarâbın tâ ezelden içmişiz
 Bir hümâ olmuş gönül arşa kanatlar açmışız
 Hem-dem olduk dostla biz ha kalmışız ha göçmüşüz
 Dünya vü ukbâyı ta'mîr eylemekden geçmişiz
 Her taraftan yıkılıp vîrân olan anlar bizi

Arşda İsâ gibi olmaz evvelallâh hâlimiz
 Çünkü yokdur iğneden ipliğe hiçbir mâlimiz
 Ölmeden öldük ser-â-pâ aşk imiş icmâlimiz
 Biz şol abdâlız bıraktık eynimizden şalımız
 Varlığından soyunup uryân olan anlar bizi

Nice sevdâ gibi hasret gibi gerçekdi azâb
 Arttı âşıklarda râğbet bil ki gökçekdi azâb
 Emr-i Hak'dan şaşmayan en doğru ölçekdi azâb
 Kahr u lûtfu şey'-i vâhid bilmeyen çekdi azâb
 Ol azâbdan kurtulup sultân olan anlar bizi

Günde binbir hâl görürler derdli mahzûn şen bizi
 Yâ ne bilsin bilmeyenler özde gerçekden bizi
 Vardır elbet böyle Mecnûn eyleyen bir fen bizi
 Zâhidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi
 Cür'ayı sâfi içip mestân olan anlar bizi

Dosta varmak istiyorsan ibtidâ bürhân gerek
 Yol bilen ihvân gerek erkân gerek irfân gerek
 Gece gündüz dâ'imâ kalbinde tek mihmân gerek

Her hakikat ma'rifet esrâr-ı âsârındadır
 Merhem-i zahm-ı dilim dest-i şifâ-bârındadır
 Merhamet et hâlîme her şeye âgâhım Ali
 Var mı senden başka söyle ilticâgâhım Ali

Olmayanlar kâşif-i esrâr-ı ders-i men aref
 Anlamaz cân vermeyi uğrunda ey Şâh-ı Necef
 Kâ'inâta nûr-ı şemsindir veren şân u şeref
 Teşne-i sahbâ-yı afvım defter-i isyân be-kef
 Merhamet et hâlîme her şeye âgâhım Ali
 Var mı senden başka söyle ilticâgâhım Ali

İşte benden yüz çevirdi âşinâlar büsbütün
 Bir enîsim kalmadı endîşeden başka bugün
 Dest-gîrim Neyzen-i bî-çâreyi bir dem düşün
 Nûr-ı çeşmin ol İmâmeyn-i güzîn başı içün
 Merhamet et hâlîme her şeye âgâhım Ali
 Var mı senden başka söyle ilticâgâhım Ali²⁵⁸⁴

NURİ BAŞ - TAHMÎS-İ ES'AD-I ERBİLÎ

Bütün âlem ser-â-ser nev-bahâr olsa söner bende
 Ser-â-pâ âteş-i hicrân alevlenmiş yanar bende
 Dem-â-dem sine-i hûnum devâ bulmaz kanar bende
 Ne yerden kârbân-ı gam göçer olsa konar bende
 Belâ râhında şimdi bir mu'ayyen menzîl oldum ben

Günâhım lâ-yu'ad cürmüm hudûdsuz almıyor evzân
 Derûnum âteş-i nîrân nasîbim nâle vü efgân
 Hudâ dîr etmesin dergâh-ı rahmetden kılıp ihsân
 Esîr-i dest-i hicrânım garîb-i külbe-i ahzân
 Ne derd-i hicre cân verdim ne yâre vâsıl oldum ben

Dilim biryân olup ben inlesem ney gibi hoş ammâ
 Kamu âlâmı uşşâka desem ney gibi hoş ammâ
 Senin sevdâ-yı aşkın söylesem ney gibi hoş ammâ
 Lebin devrinde feryâr eylesem ney gib hoş ammâ
 Ne bir dem nâlesiz kaldım ne vasla nâ'il oldum ben

Enîs-i ferd-i gamdan başka sormaz kimse ahvâlîm
 Zebûn-ı vird-i gamdan başka sormaz kimse ahvâlîm

²⁵⁸⁴ Neyzen Tevfik, *Azâb-ı Mukaddes* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2017), 194-196.

Dide-i Hakk'ınla bakdıkca göründü birliğin
Lâkin ammâ sûretimde şekl-i tâbân istemem

Ben lisânımla "Ene'l-Hak" lafzını etmem bir ân
Hâlimi cânım bilirsin lafz-ı uryân istemem

Gözlerim ma'tûf-ı cânânım olur dâ'im benim
Sen tecellî eyledikce başka seyrân istemem

Sen du'âmı müstecâb etdin kemâl-i lutf ile
Gayrıya hiç bende olmam kimseden nân istemem

Yok Süheyl'in hiç vücûdu var olan sensin Hudâ
Ben bunu bildikce yârim başka cânân istemem²⁵⁸⁹

SÜLEYMAN ARİF EMRE

Leblerimle emrine âmâdedir cânım benim
Al da bir büseyle öldür haydi cânânım benim

Lâl olur birden dilim bilmem neden görsem seni
Görmesem kalmaz karârım dinmez efgânım benim

Hasta gönlüm çok zamândır iftirâkından harâb
Olmadım bir lahza râhat geçdi devrânım benim

Mübtelâyım bir ümîdsiz gizli derdin zehrine
Bu sebebdan her geçen gün düşdü dermânım benim

Yok teselliden nasîbim vermeyin zahmet bana
Etmeyin bunca eziyyet az mı hicrânım benim

Kan tutar sen her bakışda kasdedersen cânıma
Yâremi sar merhem ol da akmasın kanım benim

Ârif Emre her ne etsen râzıdır fermânına
Sâhibimsin hem efendim hem de sultânım benim²⁵⁹⁰

²⁵⁸⁹ Ahmed Güner Sayar, A. Süheyl Ünver Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri 1898-1986 (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016), 624-625.

²⁵⁹⁰ Süleyman Arif Emre, Aşkın Aşkı (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2005), 174.

TABLO

20. YÜZYILDA YAZILMIŞ DİVANLAR • 999

Tablo 1. Özet Bilgiler

NO	İSİM	DOĞUM YERİ	VEFAT YERİ	DOĞUM TARİHİ	VEFAT TARİHİ	DİVANIN ADI	MAHLÂS	VEZİN	MESLEK	TARİKAT
1	Seyyid Selmân Efendi	İstanbul	İstanbul	1883	1915	Sâkı-i Aşk	Aşkî	Aruz - Hece	-	Kâdiriyye (Âhî kolu) (Seyh)
2	Yüsuf Bahaeddîn Bey	İstanbul	İstanbul	1851	1916	Mecmû'a-i Eş'arım	Bahâ	Aruz Hece	Bürokrat	-
3	Ketencizâde Mehmed Rüşü	Erzurum	Erzurum	1834	1916	Divan	Ketencizâde Rüşdî Ketencizâde Rüşdî	Aruz - Hece	Din görevlisi	Nakşibendiyye
4	Bursalı Murâd Emrî	Tırhala	Bursa	1850	1916	Divan	Emrî	Aruz	Gazeteci Kütüphaneci Kitapçı Matbaacı	-
5	Edîb Harâbî	İstanbul	-	1853	1916	Divan	Harâbî	Aruz - Hece	Kâtip	Bektaşîyye
6	Muhammed Durak	Urfa	-	1860	1916	Divan	Fâ'ik Durak	Aruz	Tüccar Çiftçi	-
7	Mehmet Nûrî	Antalya Akseki	Manisa - Turgutlu	1868	1916	-	Nûrî	Aruz Hece	Memur Seyyar satıcı	-
8	Hüseyin Kâmil Bey	İstanbul	Karaman	1878	1912-1916?	Divançe	Dehrî	Aruz	Memur Gazeteci Yazar Tiyatro yazarı	-
9	Mehmet Şükrü	Rize - Pazar	Rize - Pazar	1840	1917	Divan	Şükrî	Aruz	Tüccar	-

10	Mehmed Bahâeddîn Bey	İstanbul	İstanbul	1845	1917	Ufak Mecmû'a-i Şîr	Bahâ Bahâ'î	Aruz	-	-
11	Hâfız Baba (Mehmed Salih Baba)	İstanbul	İstanbul	1852- 1853	1917	Divan-ı Aşk	Hâfız	Aruz - Hece	İmam	Bektâşîyye (Şeyh)
12	Kastamonulu İshakzâde Fevzî	Kastamonu	Kastamonu	1857	1917	Mecmû'a-i Eş'âr	Fevzî	Aruz	Memur	Bektâşîyye
13	Mehmed Şevket	Urfa	Urfa	1861	1917	Divan	Şevket	Aruz	-	-
14	Abdullah Necîb Efendi	Antep	Antep	1843	1918	Divan	Necîb	Aruz	Müderris	-
15	Yûsuf Zîyâ Bey	Yozgat	İstanbul	1854	1918	Birinci Mecmû'a-i Eş'ârım yâhud Nev- Bahârım - İkinci Mecmû'a-i Eş'ârım yâhud yâhud Sonbahârım	Zîyâ	Aruz	Memur - Hukukçu	-
16	Şerif Ahmed Reşid Paşa	İstanbul	İstanbul	1858	1918	Divan	Reşid	Aruz	Yüksek bürokrat	-
17	Yozgatlı Mehmed Sa'îd	Yozgat	Ankara	1850	1918	Divan	Fennî Sa'îd	Aruz - Hece	Memur	Nakşibendiyye
18	Hacı Muhiddinzâde Hüseyn Hüsnu Efendi	Kilis	Gaziantep	1875	1916- 1918?	Divan	Hüsni	Aruz	Siyasetçi	-
19	Kerküklü Bahâ	Kerkük	Musul	1880	1918	Reşhât-ı Tahassür	Bahâ	Aruz	Asker	-

225	Orhan Gökçe	Elazığ - Harput	-	1934	Yaşıyor	Divan	Orhan	Aruz - Hece	Memur Belediye başkanı Öğretmen	-
226	Nejat Sefercioğlu	Nevşehir	-	1943	Yaşıyor	Divançe	Sefir	Aruz - Hece Serbest	İşçi - Memur Öğretim üyesi	-
227	Mustafa Tahralı	Konya	-	1943	Yaşıyor	Kadım Mânânın Rûzgârıyla	Murid	Aruz - Hece Serbest	Memur Öğretim üyesi	-
228	Osman Kemal Kayra	İstanbul	-	1945	Yaşıyor	Divançe	Şebâbî	Aruz	Öğretim Üyesi	-
229	Baki Bilgin	Tokat	-	1946	Yaşıyor	Nidâ ve Nağmedir Zaman	Bakî	Aruz	Öğretmen	-
230	Şahin Uçar	Sivas	-	1949	Yaşıyor	Divan	Şeydâ	Aruz	Öğretmen Öğretim üyesi	-
231	Necibe Taşkın Çetinkaya	Eskişehir	-	1954	Yaşıyor	Divan	Taşkın	Aruz - Hece Özleşim	Öğretmen	-
232	Hasan Kavrık	Aydın	-	1957	Yaşıyor	Divan	Hiç	Aruz	Öğretim üyesi	-
233	Ömer Demirbağ	Elazığ - Palu	-	1959	Yaşıyor	Divan	-	Aruz	Öğretmen Öğretim üyesi	-
234	Savaş Şalak Barkın	Ankara	-	1966	Yaşıyor	Divan	Zerefşân	Aruz	Öğretim görevlisi Uzman Danışman Bürokrat	-

235	Muhammed Ali Eşmeli	Sakarya	-	1969	Yaşiyor	Divan	Seyrî	Aruz	Öğretmen	Nakşibendiyye
236	Numan Cengiz	Ankara	-	1971	Yaşiyor	Nesî-i Revân	Nu'mân	Aruz	Öğretmen	-
237	Harun Öğmüſ	Konya	-	1972	Yaşiyor	Divançe	Harun	Aruz	Öğretim Üyesi	-
238	Kenan Yavuzarslan	Almanya	-	1972	Yaşiyor	Divançe	Elzem	Aruz	Memur	-
239	Recep Yıldız	Adana	-	1982	Yaşiyor	Divançe	Edibî	Aruz	Öğretmen	-
240	Fâik Enes Demir	Bingöl	-	1989	Yaşiyor	Divan	Fâik	Aruz	Tüccar	-